

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS INSTITUTAS**

EVALDAS GRIGAITIS

**VERTYBIŲ VADYBA IR NESĄŽININGI
SUSITARIMAI SPORTE**

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė

prof.dr. Vilma Čingienė

VILNIUS, 2016

**MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
EKONOMIKOS INSTITUTAS**

**VERTYBIŲ VADYBA IR NESĄŽININGI
SUSITARIMAI SPORTE**

**Sporto industrijų vadybos magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621N90007**

Vadovė

(parašas) prof. dr. Vilma Čingienė

2016 10 16

Recenzentas

(parašas)

2016 10 18 (parašas) E. Grigaitis

2016 1128

Atliko

SIVmns4-01 gr. stud.

VILNIUS 2016

TURINYS

TURINYS.....	2
LENTELIŲ SĄRAŠAS.....	3
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	4
ĮVADAS.....	5
1. VERTYBIŲ SAMPRATA IR VERTYBIŲ VADYBOS SISTEMOS RAIŠKA SPORTINĖS VEIKLOS KONTEKSTE.....	9
2. NESĄŽININGO SPORTO FENOMENAS.....	20
2.1. Manipuliacijų sporte samprata ir teisinis reguliavimas.....	21
2.2. Manipuliacijų sporte rizika.....	23
3. TYRIMO METODIKA.....	27
3.1. Tyrimo metodai.....	27
3.2. Tyrimo dalyviai ir organizavimas.....	27
3.3. Tyrimo dalyvių charakteristika.....	29
4. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ.....	34
IŠVADOS IR SIŪLYMAI.....	50
LITERATŪRA.....	53
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....	56
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	58
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	59
PRIEDAI.....	60

LENTELĖS

1. Vertybių kvadratas.....	14
2. Respondentų atsakymų į pateiktus teiginius suvestinė.....	45

PAVEIKSLAI

1 pav. Vertybės subjekto atžvilgiu.....	11
2 pav. Etikos vadybos sistemos proceso pakopos.....	16
3 pav. Etikos infrastruktūra – organizacijų integralumui kurti.....	18
4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių.....	30
5 pav. Respondentų vidutinės pajamos per mėnesį.....	31
6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą.....	32
7 pav. Respondentų treniravimosi aktyvumo pasiskirstymas.....	33
8 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal nesportišką elgesį (vaidybą).....	34
9 pav. Pasiskirstymas pagal susitarimų paplitimą dėl rungtynių eigos arba baigties Lietuvoje.....	35
10 pav. Respondentų nuomonė apie Lietuvos futbolo problemą.....	36
11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pasiūlymus dalyvauti sutartose rungtynėse.....	37
12 pav. Pasiskirstymas pagal pasiūlymus dalyvauti sutartose rungtynėse.....	38
13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal priežastis dalyvauti susitarimuose.....	39
14 pav. Respondentų atsakymai siekiant išsiaiškinti kilnaus elgesio ypatybes.....	40
15 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal informacijos gavimą apie sutartų rungtynių faktus.....	41
16 pav. Respondentų atsakymai siekiant išsiaiškinti jų nuomonę dėl finansinės naudos.....	42
17 pav. Respondentų atsakymai siekiant išsiaiškinti atlyginimo vėlavimo laiką.....	43
18 pav. Respondentų atsakymai siekiant išsiaiškinti ar lengva įtakoti futbolo varžybas.....	44
19 pav. Respondentų atsakymai siekiant išsiaiškinti ar žino kokios pasekmės gresia dėl nesąžiningo žaidimo.....	47
20 pav. Respondentų atsakymai siekiant išsiaiškinti veiksmingiausias priemones kovoje prieš nesąžiningus sportininkus.....	48
21 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal reikšmingiausias vertybes.....	49

IVADAS

Dabartiniiais laikais sporto organizacijų/klubų valdymas modernizuojamas keliant moralinių vertybių vaidmenį ir galią, formuojant organizacijų etiką – konstruojant institucinės etikos vadybos sistemas, tai ne vien padeda tvarkyti/reguluoti įvairias praktikos sritis, bet ir atveria erdvę inovatyvumui, kūrybiškumui.

Sąžininga kova – tai kovojimas laikantis taisyklių, varžovo gerbimas net ir pralaimėjus, dopingo neavartojimas, maksimalios pastangos laimėti kovą be apgaulės ar sukčiavimo, pagarba treneriams, teisėjams, žiūrovams. Reikia stengtis, kad sporto renginių metu stengiamasi išguiti visas negeroves susijusias su apgaule, šiurkštumu, prievarta, smurtu. Vystyti žmonių nepakantumą nesąžiningam sportui ir su tuo susijusiems asmenims. Svarbu, kad jaunimui sporto renginiai turėtų ypatingą poveikį formuojant kilnaus elgesio principus ir garbingos kovos principus, kritiškai vertinant nesportišką bei kitų asmenų elgesį. Sporto organizacijos/klubai turi prisidėti prie garbingos kovos principų kūrimo, kad ateinančios kartos aiškiai suprastų ir priimtų normas, kad nesąžiningas sportas nebus toleruojamas. Sporto naudą žmogui pamatuoti neįmanoma, tačiau jis vaidina stiprų vaidmenį mūsų gyvenime. Visi pradedantieji sportuoti nori tapti profesionaliais sportininkais, tačiau nevisiems pavyksta vieni jais tampa, o kiti tik mėgėjais ar sporto varžybų fanais.

Pasak Šukio (2002) sportas yra įvairaus pobūdžio – profesionalus, mėgėjiškas, individualus masinis, ir sportas visiems. Sportas yra neatsiejama kiekvieno žmogaus dalis ir nėra dėl to, kad būtų palaikyta gera fizinė organizmo būklė. Sportinė veikla pasireiškia įvairiomis formomis - kaip profesionalus, kaip masinis, kaip sportas visiems ir pan. Bet kuriuo atveju, tikima, kad sportas yra svarbus kiekvieno gyvenime: ir ne tik dėl to, kad tai tinkamiausias būdas palaikyti gerą sveikatą ir fizinę formą. Ilgainiui suvokta, kad sportas ir jame pasireiškiančios vertybės gali paskatinti jauno žmogaus socializaciją, įskiepyti gerų moralinių vertybių, tokių kaip pagarba, pagalba, sąžiningumas ir pan. sportas įskiepija žmonėms tokias vertybes kaip pagarba kitam asmeniui, pagalba komandos draugui ar varžovui, sąžiningumas, nepakantumai neteisybei ir pan.

Šiuolaikinėje visuomenėje aktualios tampa tokios vertybės kaip atkaklumas, lojalumas ir pasiaukojimas. Jos padeda pasiekti norimų tikslų sportinėje veikloje ir asmeniniame gyvenime. Tuo tarpu sportininkai kurie vadovaujasi savo pasirinktomis vertybėmis, garbingai elgiasi visur ir visada, kad ir niekas jų nemato, to pasėkoje tokiu principu reikia siekti vadovautis ir sporto renginių metu visiems juose dalyvaujantiems asmenims. Vertybės verčia asmenį suvokti, kad didesnė nauda yra garbingai varžytis. Tačiau šiuolaikinėje visuomenėje išryškėja faktas, kad sąžiningas sportininkas dažniau pralaimi nei laimi (Šukys, Kardelienė, Kardelis, 2007).

Analizuojama tema yra itin aktuali, nes Lietuvoje daugėja atvejų dėl susitartų rungtynių. Visa tai nepuošia Lietuvos sporto. Lietuvos futbolo federacija (toliau – LFF), pasyviai reaguoja į šią situaciją, ir nieiško sprendimų šiam nelegaliam verslui klestėti. Šiuo metu nėra jokios sistemos, kuri galėtų atskleisti ir nustatyti ar rekomenduoti ką reikėtų daryti, kad sutartų rungtynių visai nebeliktų mūsų šalyje. Remdamasis moksline literatūra sieksiu išanalizuoti ką reikėtų keisti, nuo ko pradėti ir kaip tai padaryti, kad manipuliacijų sporto varžybomis mažėtų.

Darbo aktualumas.

Tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje ši tema yra labai aktuali, nes sportininkai nepaisydami jiems keliamų vertybių dalyvauja nesąžininguose susitarimuose ir taip manipuliuoja varžybų rezultatais. Sportas praranda žmonių susižavėjimą nes rezultatas būna nuspręstas prieš rungtynes, todėl sporto gerbėjams svarbiausias dalykas rezultato nenuspėjamumas nebeegzistuoja.

Tema pasirinkta, todėl, kad visame pasaulyje daugėja atskleidžiamų faktų, kad dėl vienu ar kitu priežasčių daugėja varžybų dėl kurių baigties buvo susitarta iš anksto. Lietuva taip pat nėra išimtis ir čia eilė metų girdima apie manipuliacijas varžybų rezultatais.

Temos iširtumas.

Lietuvoje ir užsienyje – 2012 m. agentūros „Sportradar“ duomenimis Lietuvos futbolo lyga patenka į sąrašą 10-ies valstybių, kuriose daugiausia užfiksuojama įtarimų keliančių futbolo rungtynių.

2014 m. "Transparency International" atlikto tyrimą "Nesąžiningi susitarimai sporte Lietuvoje" nustatyta, kad net, 55 proc. futbolininkų teigė, kad nesąžiningi susitarimai Lietuvoje dėl rungtynių rezultato nenuspėjamumo yra paplitę.

Lietuvoje ši tema labai aktuali pasidarė tik 2014 metais, kadangi kaip įtariama nesąžiningai sutartų rungtynių 2014 metais buvo kaip niekada daug, tačiau Lietuvoje ši tema yra mažai iširta.

Jeigu lygintume Lietuvą su užsienio šalimis, tai daugelyje šalių už nesąžiningus susitarimus futbole gresia reali laivės atėmimo bausmė, tiek žaidėjams tiek teisėjams ar klubo vadovams. 15 pasaulio šalių yra tiriama 425 oficialios varžybos, dėl sutartų rezultatų. 50 žmonių yra suimta įtariant varžybų rezultatų klastojimu. Užsienyje apie įtartiną sporto rungtynes tirianti organizacija yra „Sportradar“.

Tyrimo objektas.

LFF A lygos ir I lygos profesionalūs sportininkai (futbolininkai).

Tyrimo problema. Kaip sporto organizacijos vertybių sistema turi įtakos jų apsisprendimui dalyvauti nesąžininguose susitarimuose?

Baigiamojo darbo tikslas.

Ištirti nesąžiningų susitarimų Lietuvos futbole paplitimą sporto organizacijų vertybių vadybos kontekste.

Darbo uždaviniai:

1. Pateikti vertybių sampratą ir vadybos sistemos raišką sportinės veiklos kontekste.
2. Apibūdinti manipuliacijų sporte sampratą ir galimas rizikas.
3. Išanalizuoti nesąžiningų susitarimų Lietuvos futbole vertinimą sportininkų požiūriu.
4. Atskleisti sportininkų nuostatas dėl sporto organizacijos vertybių vadybos.

Magistro baigiamajame darbe naudoti informacijos rinkimo ir tyrimo metodai.

Tyrimo strategija – apklausti žaidėjus iš 10 komandų 2015 m. LFF A lygos ir I lygos. Siekiant nuodugniai ir plačiai suvokti tiriamąjį reiškinį, taikytas empirinis tyrimas apklausos metodu tikslu surinkti kuo tikslesnius duomenis.

Teoriniai metodai. Vadybinės, pedagoginės, psichologinės, sociologinės, tyrimų metodologinės ir kt. literatūros šaltinių pasirinktu tyrimo aspektu studijavimas, analizė, lyginimas, apibendrinimas, leidęs identifikuoti žaidėjų kompetencijas bei pagrįsti tyrimo metodologiją ir ją atitinkančių tyrimo metodų pasirinkimą.

Darbo praktinė reikšmė.

Gauti tyrimo rezultatai gali padėti tobulinti turimus teises aktus. Parengtos teoriškai ir empiriškai pagrįstos išvados bei rekomendacijos gali padėti Lietuvos futbolo federacijai gerinti kovą prieš nesąžiningus susitarimus sporte.

Magistro baigiamojo darbo struktūra.

Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, keturi skyriai, išvados, rekomendacijos, bei priedai. Pirmajame skyriuje autorius atskleidžia nagrinėtą literatūrą, ypač susijusią su vertybėmis ir jų raiška bei kvalifikacija. Antrajame darbo skyriuje pristatoma nesąžiningo sporto samprata, manipuliacijų sporte samprata, manipuliacijų sporte rizika. Trečiame darbo skyriuje pristatoma atlikto tyrimo metodologija, tyrimo organizavimas bei išsami tyrimo dalyvių charakteristika. Ketvirtame skyriuje nagrinėjami, aptariami bei įvertinami gauti atlikto tyrimo rezultatai.

1. VERTYBŲ SAMPRATA IR VERTYBIŲ VADYBOS SISTEMOS RAIŠKA SPORTINĖS VEIKLOS KONTEKSTE

Šiuolaikinėms sporto organizacijoms nebeužtenka vien deklaruoti savo vertybes. Norint gerinti sporto organizacijos vadybinius procesus, strategijas, organizacines procedūras, reikia stebėti ir tirti, kaip sporto organizacijos vykdo uždavinius kurie tenkina žmonių lūkesčius, kuria savos misijos, vizijos, elgesio/etikos kodekso kūrimo strategijas. Sporto organizacijose nuolatos atlikti auditą, diegti įvairias stebėjimo sistemas, kad pastebėjus netikslumus būtų galima greitai ir efektyviai viską sutvarkyti. Svarbu analizuoti, kaip tinkamai kurti ir valdyti integralumą sporto organizacijose, kurti etikos kodeksus kurie išmatuoja neatitikimus tarp sporto organizacijos skelbiamos misijos ir vykdomų įsipareigojimų kokybės, tarp vizijos, kokia turi būti, o kokia yra ištikrųjų. Sporto organizacijų tikslas turėtų būti naikinti šį neatitikimą tarp tuščių žodžių ir realybės, turi ieškoti žodžių ir darbų vientisumo, kad išstartas žodis prilygtų padarytam darbui, kad sporto organizacijų siekiamybė būtų išstartus žodžius ar deklaruotas vertybes įgyvendinti ir realybėje.

Lietuvių kalbos žodyne (2012) žodis „vertybė“ apibrėžiama kaip brangus daiktas: pinigine vertybė. Kultūrinės vertybės – vertybės susijusios su vertės kaip daikto, turinčio savo kainą, pripažinimu – tai daiktiškasis lygmuo, turintis savo kriterijus. Ugdymo vertybės – nenusakoma kaina. Vertybės nėra daiktai, jos taip pat nėra materialios daiktų savybės jų taip pat negalima ir paliesti tik suvokti, kad jos egzistuoja. Žmonės vertybes apibūdina kaip idėjas kurios slypi jų sąmonėje. Tos vertybės kurios išreiškia idėjas, žmonių gyvenimui daro didelę įtaką ir skatina siekti užsibrėžtų tikslų (Kuzminskas, 2001).

Stoškus (1992), „kalbant apie vertybes reikėtų pabrėžti, kad pati žmogaus asmenybė padeda susiformuoti vertybinėms nuostatoms. Vertybių negalima sukurti jokiais pedagoginėmis priemonėmis, jas galima tik padėti įtvirtinti. Vertybės pakoreguoja žmogaus savikūros procesą, kartais jį paspartina ar palengvina.“ (p. 39).

Vertybė yra sudėtinga, daugiareikšmė, jei ieškotume pavyzdžių šiai sąvokai apibendrinti sakytume, kad vertybė kaip matematikoje algoritmas ar literatūroje meniškumas. Ji literatūroje įvairių autorių skirtingai traktuojama. Vertybę vieni supranta kaip neegzistuojantį daiktą kurio negalima nei paliesti nei realiai įsivaizduoti jis tarsi be erdvės ir laiko, kiti – ją traktuoja kaip natūralų pasąmonės reiškinį privalomą žmogaus poreikiams ir gamtos dėsnių išraišką. Tai yra žmogaus įsitikinimai, kurie nulemia žmogaus elgesį, normas ir standartus (Navickas, 1988).

Mokslininkai Halstead ir Taylor (2000) taip pat teigia, kad vertybės yra asmenybės elgesio visuma iš žmogaus elgesio galima susidaryti nuomone kokios vertybės ar įsitikinimai jo gyvenimo pagrindas. Jais remiantis asmenybė nusprendžia, kas yra gerai ar blogai, ką galima daryti, o ko ne.

Autoriai interpretuodami vertybių sampratą neretai vengia apibrėžimų, todėl stengiamasi pateikti kuo abstraktesnes sąvokas.

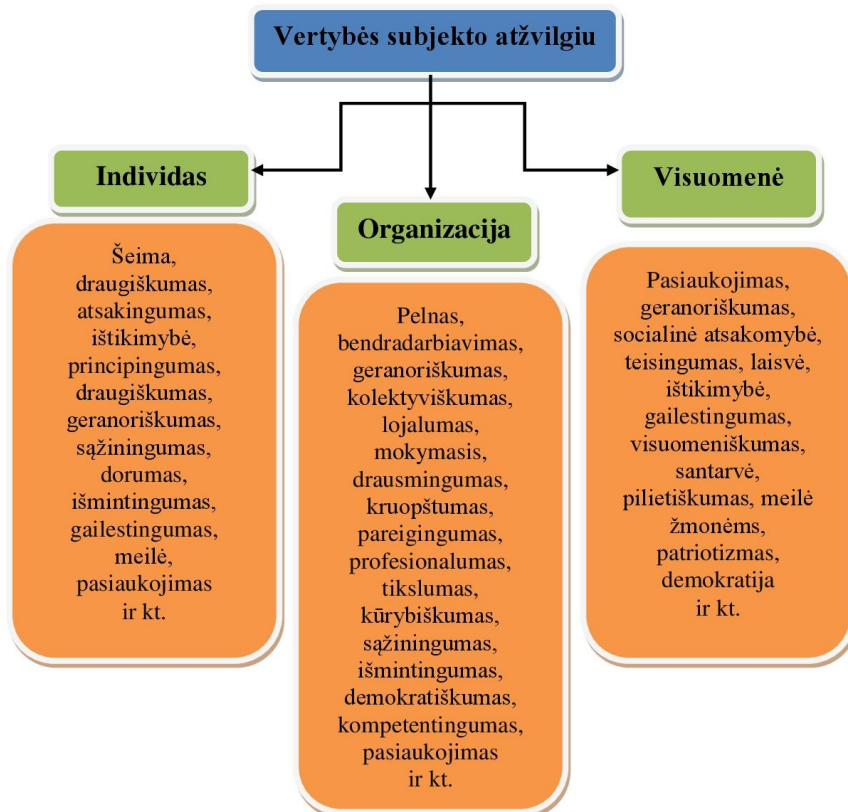
Jau senovėje vykdavo diskusijos kas yra laikytina vertybe. Vertybių reikšmę svarstė ir senovės Graikijos ontologai siekdami išsiaiškinti ar vertybė yra būtis ir egzistencija, vieningos nuomonės nėra, vieni teigia, kad tai realizmas, idealizmas ir skepticizmas, o kiti, kad objektyvizmas ir subjektyvizmas. Savo samprotavimus pateikia ir senovės deskriptyvizmo, emotyvizmo bei preskriptyvizmo teorijos, kurios dažnai grindžiamos įvairiomis kognityvinėmis ar racionalistinėmis perspektyvomis. Skeptikų nuomone tiek realus žmogaus gyvenimas, tiek gyvenimas universalioje prasme yra betiksliai, taigi ir vertybės negali būti suprantamos pagal racionalų protą, patyrimą, logiką, o jų pažinimas yra subjektyvus (Pruskus, 2005).

Europoje dar senovės antikos laikais buvo studijuojama vertybių samprata. Labiausia vertybių tema diskutavo senovės Graikų ir Romėnų filosofai, kurie skyrė didžiausią dėmesį vertybėms kurios jų nuomone sudaro klasikinės vertybių teorijos branduolį bei iki šių laikų laikomos svarbiausiomis. Svarbiausios vertybės anot filosofų buvo – gėris, grožis ir tiesa (Monkevičienė, Liugailaitė – Radzickienė, 2009).

Armanavičiūtė ir Martišauskienė (2009) vertybes apibūdina kaip neįprastą, retą, išskirtinį reiškinį, kuris kelia daug prieštarų svarstymų ir diskusijų. Visi svarstymai ir diskusijos išryškina asmenybės vaidmenį ir vietą gyvenime pagal priimtinas jam asmenines vertybes. Šios diskusijos tampa dažniausiai vertybių prigimtis ir hierarchija. Autoriai nagrinėjantys vertybių esmę išskiria tris pagrindinius hierarchijos lygmenis:

1. individo;
2. organizacijos;
3. visuomenės.

Vveinhardt (2007) apibendrina ir pateikė vertybių sąrašą, kuris būtinas kiekvienam: individui, organizacijai, visuomenei (žr. 1 pav.).

Šaltinis: Vveinhardt, 2007, p. 333.

1 pav. Vertybės subjekto atžvilgiu

Vertybių analizė rodo, kad visuose trijuose lygmenyse jos sutampa.

Pagal kiekvieną individą skiriasi vertybių prasmė, tačiau jos visos yra orientuotos asmeniui (Vveinhardt, Nikaitė, 2008).

Apibendrinant įvairių autorių nuomonę į vertybes, galima teigti, kad vertybės yra pakankamai sudėtingos, nevienareikšmės, nes jos neišvengiamai susijusios su išoriniu pasauliu ir nėra realiai apčiuopiamos. Todėl vertybės apibrėžiamos kaip priklausomybė nuo žmogaus individualių motyvų, siekių, interesų, idealų, troškimų.

Literatūroje bandoma atskleisti vertybes, kurios sporte yra charakteringiausios ir kurios sportininkams yra svarbiausios, bet vienos nuomonės kokios dorovinės vertybės yra svarbiausios nėra.

Anot Cruz ir kt. (1995), analizuodami sportininkų pamastymus irsamprotavimus, siekdami išsiaiškinti sportinės kovos problemas, išskyrė trylika vertybių:

1) pergalė, laimėjimas (svarbiausias tikslas pergalė, siekimas įgyti pranašumą siekiant pergalės, naudojama leistinos ir neleistinos priemonės);

2) gebėjimų demonstravimas (gebėjimas savo meistriškumo dėka įveikti varžovą, mokėjimas išnaudoti savo potencialą);

3) priklausomybė vienas nuo kito (laikytis iš anksto numatyto veiksmų plano, siekti bendro tikslo);

4) naudingumas (siekiant rezultato bet kokiomis priemonėmis, tikslo siekimas nesilaikant taisyklių);

5) veiksmų suderinamumas (bendradarbiavimas tarpusavyje, gebėjimas atlikti veiksmus su komandos draugais);

6) žaidimo malonumas (siekiant patenkinti savo pirminius poreikius, rezultatas nėra svarbu, svarbiausia žaidimo džiaugsmas);

7) teisingumas (varžovui pagarba, lygybė ir teisybė);

8) susitarimų laikymasis (kovojimas leidžiamomis priemonėmis, nepažeidžiamos taisyklės);

9) socialinis atsakingumas;

10) kilnus elgesys (neįžeidžiantis, tolerantiškas elgesys priešininkų atžvilgiu netgi pralaimėjus);

11) įvaizdis (elgesys, priimtinas ir pateisinamas publikos, siekiant tikslo leistinomis priemonėmis);

12) atsižvelgimas į kitus (susidomėjimu varžovu, rodytas pagarbos);

13) paklusnumas, sutikimas (trenerio, teisėjų, varžybų komisaro, klubo darbuotojų, komandos draugų nuomone).

Sportas – daug sprendimų reikalaujanti specifinė sporto šaka. Vienus sprendimus priimame apgalvoję, o kiti sprendimai gimsta spontaniškai varžybų metu per labai trumpą laiko tarpą. Sportininkas, siekdamas savo tikslo, gali priimti neteisingus sprendimus, naudoti fizinę ir psichinę veiklą stimuliuojančius preparatus (dopingą), norėdamas laimėti nesilaikyti leistinių taisyklių siekiant išvesti varžovą iš pusiausvyros ir priversti jį suklysti. Kaip ir kiekvienoje sporto šakoje taisyklės riboja daug dorovinių sprendimų, kurių privalu laikytis. Dorinis sprendimas pasireiškia tada kaip sportininkas, niekieno neverčiamas, nusprendžia sąžiningai laikytis taisyklių (Ostasevičienė, 2002).

Tilindienė (2000) teigia, kad kūno kultūroje pradeda formuotis įvairios vertybių grupės:

1) intelektualinės vertybės (žinios apie kūno kultūrą, kuri yra neatskiriama dalis intelektualiniu potencialu, gebėjimas jas tinkamai panaudoti);

2) judėjimo vertybės (teigiami veiklos pavyzdžiai, asmeninis ir visuomeninis fizinis potencialas, bendrasis fizinio pasirengimo lygis, darbingumas, darbštumas, žmogaus sveikata);

3) pedagoginių technologijų vertybės (pasiruošimas sportiniai veiklai, jos planavimas, psichologinis ir fizinis parengimas);

4) mobilizacinės vertybės (tikslingas laisvo laiko praleidimas, teisingų sprendimų priėmimas, greitų sprendimų priėmimas į susidariusią situaciją, atsispyrimas negatyviems reiškiniams, gebėjimas išlikti sąžiningu);

5) intencioninės vertybės (draugų, kolegų, pažystatų nuomonė, materialinės gerovės užtikrinimas, teisinis aprūpinimas, poreikių ir interesų patenkinimas).

Minėti autoriai, šioje tarpusavyje susijusiose vertybių struktūrose išryškina reikšmingas šiuolaikinės kūno kultūros ir sporto sampratų aspektus, kurie egzistuoja mūsų gyvenime ir sąlygoje žmonių gyvenimišką veiklą.

Daugelio autorių nuomone, samprotavimai, apie sporto vertybes sutampa. Nors tikslaus apibrėžimo nėra, tačiau esmė išlieka nepakitusi.

Anot Šukio (2001), sportinė veikla turi įtakos ne tik fiziniam žmogaus tobulėjimui, bet ir sveikatai, vertybinėms orientacijoms, taip pat diegti su šia veikla susijusias žinias ir mokėjimus. Teigiamai, kad sportui būdinga nepriklausoma subkultūra, tam tikrai grupei žmonių, kurią vienija pasaulėžiūra, pomėgiai, socialinė padėtis, tokios vertybės, kurios skiriasi nuo kitų žmonių bendrųjų vertybių.

Žiūrint iš vadybinės pusės kyla natūralus klausimas, o ką reikėtų keisti, kad sportininkai ir sporto organizacijos norėtų ne tik gražiai kalbėti apie vertybių laikymąsi, bet ir ištikrų jų laikytųsi.

Pasak Vasiljevienės(2013) visų pirma norint, kad vertybių sistemos būtų laikomasi reikia panaudoti naujas vadybos mokslo paradigmas ir integralumo modelius, siekiant mažinti didelį, atotrūkį tarp skelbiamų vertybių ir faktų, deklaruojamų įstatymų, normų, principų ir realios institucinės padėties įmanoma norima kryptimi valdyti pokyčius viską pakreipiant taip, kad norima padėtis keistųsi kuriant normatyvines nuostatas ir skelbiamos sporto organizacijų vertybės būtų integruojamos į praktinės veiklos procesus. Tada sujungiant žodį ir veiksma kursime sporto organizacijos vientisumą, integralumą, sąžiningumą ir sieksime nuosekliai įgyvendinti įvairius strateginius tikslus. Norint pasiekti tikslą, kad „ką sakome, tą darome“ reikia naudoti „minkštosios teisės“ arba „minkštosios vadybos“ metodus, kokias vertybes (principus, normas, įstatymus) skelbiame, tokias ir įgyvendiname institucinėje praktikoje.

Vasiljevienė (2006) išskiria dvi priežastis dėl ko Lietuvoje „minkštosios teisės/vadybos“ technologijų trūksta:

- a) jos persmelktos etinėmis dimensijomis bei moralės kalba, kuri Lietuvoje neadekvačiai akceptuojama, nes suvokiama iš tradicinės metafizinės moralės paradigmų pozicijų;
- b) organizacijose iki šiol pakankamai įsigalėjęs autoritarinis paternalistinis valdymo stilius.

Dažniausiai „minkštosios teisės/vadybos“ technologijoms trukdo stipriai visuomenės sąmonėje įsisenėję įsitikinimai apie etikos ir efektyvumo, vertybių ir racionalių tikslų nesuderinamumas, žinių trūkumas apie šią technologiją, todėl etikos diegimas į sporto organizacijas sukelia skepticizmą. Sporto organizacijos nenoriai naujoves diegia ir stengiasi pritaikyti, tuo tarpu etikos diegimas į sporto organizacijas kyla iš poreikio tvarkyti darbo reikalus taip gerai, kaip tik įmanoma. Toki etikos principai sujungia ekonomiką (efektyvumą, pelningumą, optimalumą) su morale – padorumu, sąžiningumu, atsakomybe, patikimumu (Vasiljevienė, 2006).

Vasiljevienė (2002) pateikia galimų vertybių rinkinį iš keturių sričių (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Vertybių kvadratas

Vertybių vadyba (<i>Management of Values</i>)	
Vertybių kvadratas	
<u>Rezultato vertybės</u> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Nauda ☐ Kompetencija ☐ Pasiruošimas siekti rezultato ☐ Lankstumas ☐ Kūrybiškumas ☐ Orientacija į naujoves ☐ Kokybė 	<u>Komunikacijos vertybės</u> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Dėmesys ☐ Priklausymas ☐ Atvirumas ☐ Skaidrumas ☐ Informavimas ☐ Pasiruošimas rizikuoti
<u>Kooperacijos vertybės</u> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Lojalumas ☐ Komandos dvasia ☐ Sugebėjimas spręsti konfliktą ☐ Atvirumas ☐ Orientacija į komunikaciją 	<u>Moralinės vertybės</u> <ul style="list-style-type: none"> ☐ Dorumas ☐ Sąžiningumas ☐ Atvirumas ☐ Sutarties laikymasis ☐ Atsakomybė

Šaltinis: Vasiljevienė, 2002, p. 181.

Šis vertybių kvadratas sporto organizacijoms aiškiai nubrėžtų ribas kokių vertybių jos laikosi ir ko tikisi iš darbuotojų/sportininkų ar bet kurio kito asmens kuris bus kviečiamas dirbti į jų organizaciją. Labai svarbu, kad sporto organizacijos kurtų savo etikos kodeksus ir sąžiningai jų laikytųsi.

Kaiptein (1999) pabrėžia, kad etikos kodeksas suinteresuotosioms šalims labai aiškiai parodo organizacijos pagrindines vertybes, normas, ambicijas. Bet kuris darbuotojas, žaidėjas ar investuotojas

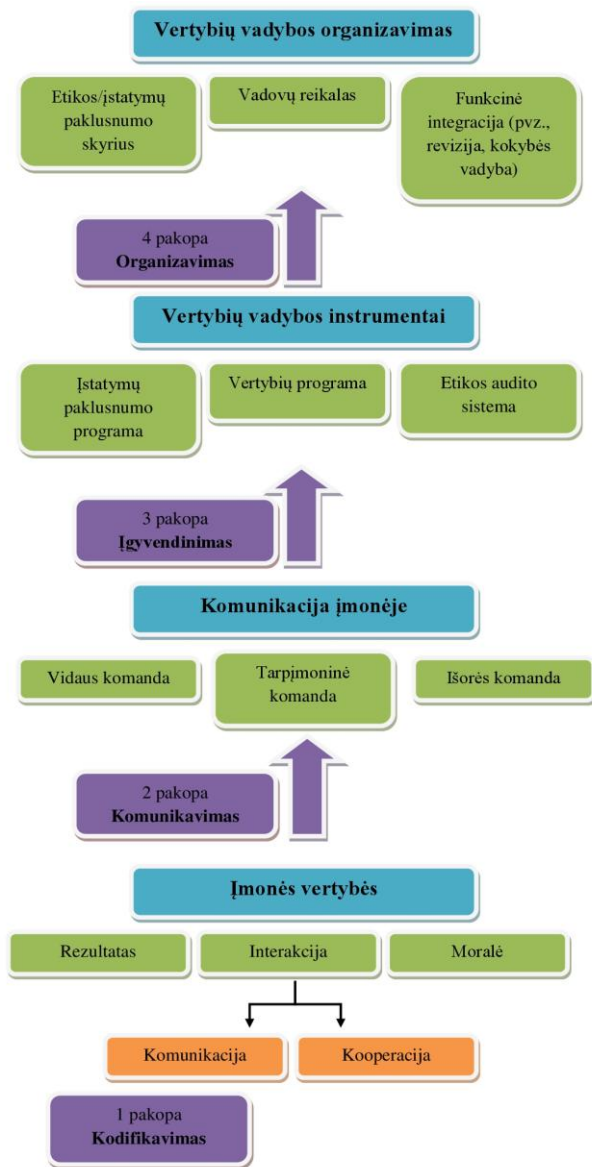
ateidamas į tokią organizaciją aiškiai žinotų ir suprastų ko iš jo bus reikalaujama. Įvedus etikos kodeksus į sporto organizacijas galima pasiekti, kad normos veiktų praktikoje (Vasiljevienė, 2003). Jeurissen (2007) nurodo tokias galimas etikos kodekso funkcijas:

- a) stiprina vidaus koordinavimą ir darną organizacijoje;
- b) gerina organizacijos įvaizdį;
- c) stiprina moralumą;
- d) analizuoja problemas;
- e) plėtoja organizacijos vertybes;
- f) skatina etinį dialogą;
- g) daro įtaką vadovybėms ateities sprendimams;
- h) skatina atsakomybę;

Etikos kodekso įvedimas sporto organizacijoje išspręstų daugybę problemų, padėtų priimant pasirinkimus, kuriant naujas taisykles, galvojant apie ateities perspektyvas ir ambicijas. Etikos kodekse sporto organizacija galėtų pateikti vertybes, taisykles, normas kuriomis ji vadovaujasi ir nori, kad jų laikytųsi būsimi darbuotojai ar sportininkai. Pastaruoju metu didžioji dalis sporto organizacijų į nuostatus įtraukia ir etikos kodeksą. Sporto organizacijos kurios oficialiai neskelbia savojo etikos kodekso, gali ir kitais būdais leisti suprasti, kokiomis taisyklėmis ir normomis organizacija vadovaujasi. Etikos kodeksas aiškiai parodytų vertybes, kuriomis remiasi sporto organizacija ir vykdo savo veiklą, darbuotojams ar sportininkams yra daug lengviau priimti sprendimus, daryti pasirinkimus esant, sudėtingoms situacijoms.

Kaptein (1999) teigia, kad etikos kodeksas suinteresuotosioms grupėms labai aiškiai nurodo organizacijos pagrindines vertybes, normas, ambicijas, todėl jau kviečiamas į tokią organizaciją dirbti asmuo aiškiai žinotų ar organizacijos etikos kodeksas jam yra priimtinas.

Vasiljevienė (2002) pateikia etikos vadybos sistemos proceso pakopas kuriomis siekiama apibrėžti organizacijos nuostatus bei jų principines vertybes ir pritaikyti jas kasdieninėje veikloje šias etikos vadybos sistemas galime pritaikyti sporto organizacijoms etikos vadybos kūrime (žr. 2 pav.).

Šaltinis: Vasiljeviienė, 2002, p. 180.

2 pav. Etikos vadybos sistemos proceso pakopos

Sporto organizacijos siekiančios tampa integraliomis to gali siekti derindamos vertybes ir elgseną, (ne tik sakyti, bet ir daryti), siekiančios dirbti skaidriai (neslėpdamos savo veiklos), bei mokytis iš padarytų klaidų.

Pasak Kaptein (1999) yra keturios priemonės norint pasiekti, kad organizacija būtų sąžininga:

1) etikos kodeksas: tam tikrų vertybių laikymasis organizacijos veiklą daro integralia. Etikos kodeksas partneriams suinteresuotiems bendradarbiauti labai aiškiai nusako, organizacijos vertybes, ambicijas, normas;

2) komunikacija: vadovai savo organizacijos vertybes, ambicijas, normas siekia puoselėti ne tik gražiais žodžiais, bet ir darbais. Siekiama, kad darbuotojai laikytųsi organizacijos skelbiamų vertybių, ambicijų, normų. Vertybės, ambicijos, normos gerai žinomos, siekiančioms bendradarbiavimo kitoms organizacijoms ir jos taip pat remia ir taiko savo organizacijose panašią vertybių sistemą;

3) sprendimų priėmimo sistema: Sprendimai priimami vadovaujantis organizacijos skelbiama vertybių sistema, vertybės, ambicijos, normos įtrauktos į sprendimų priėmimo sistemą;

4) dialogas: integrali organizacija viešai skelbia savas vertybes, ambicijas, normas, mokosi iš padarytų savo klaidų, sistemingai bendrauja ir bendradarbiauja su suinteresuotomis organizacijomis. Kuria organizacijos saugumo tinklą siekiant užtikrinti sąžiningą elgesį, priima darbuotojų skundus. Kiekvienas iš darbuotojų gali pranešti apie nesąžiningą elgesį.

Paine (1994) pateikė sėkmingos integralios organizacijos valdymo modelį:

1) pagrindinės vertybės yra aiškios ir skelbiamos viešai. Organizacijos įsipareigojimai apibrėžiami, kad suinteresuotoms šalims nekiltų neaiškumų;

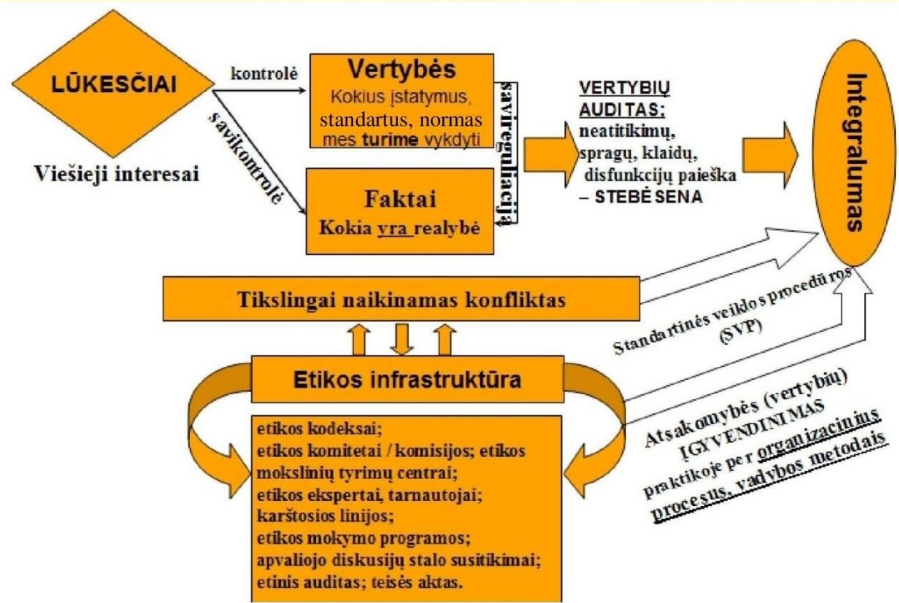
2) organizacijos darbuotojai ir vadovai yra lojalūs ir patikimi, pasiruošę atlikti įsipareigojimus ir laikytis organizacijos vertybių;

3) organizacija kasdienius sprendimus priima integruodama į juos vertybes;

4) organizacijos strategija yra paremta vertybių sistema;

5) organizacijos vadovai (visų lygių) taiko moralinius sprendimus. Doro, moralaus elgesio normos, grindžiamos atitinkama pasaulėžiūra.

N. Vasiljevienė (2006) pateikia modelio schemą ir visumą priemonių kuriomis kuriamas sąžiningumas (žr. 3 pav.).

Šaltinis: Vasiljeviėnė, 2006, p. 21.

3 pav. Etikos infrastruktūra organizacijų integralumui kurti

Apibendrinant galima teigti, kad sporto organizacijos ir sportininkai turi suprasti, kad daug geriau yra laikytis vertybių, negu jas paminus užsitraukti gėdą ir pažeminimą visam gyvenimui.

Sekantis žingsnis kaip būtų galima apsaugoti sporto organizaciją ir pačius sportininkus nuo nesąžiningų pažeidimų, tai kurti sporto organizacijų apsaugos centrus. Per tokius kontaktinius centrus žymiai paprasčiau gauti informaciją apie sporto organizacijos ar pačių sportininkų veiklos sąžiningumo pažeidimus.

Siekiant apsaugoti sporto organizacijas nuo nesąžiningų pažeidimų, galima naudoti tris modelius – iškilus įtarimams dėl darbuotojų ar sportininkų sąžiningų veiksmų galima kreiptis į:

1. Integralumo pareigūną. Pareigūnas registruoja visus integralumo pažeidimo atvejus. Jis rūpinasi, kad gauta informacija būtų pateikiama atsakingiems asmenims ir būtų tinkamai prižiūrima. Modelio privalumas yra aiški pozicija siekianti, kad sporto organizacija siekia būti integrali. Trūkumas, kad vienas integralumo pareigūnas valdo visą apsaugos tinklą. Šis modelis labiausiai tinka mažoms sporto organizacijoms, nes vienas pareigūnas privalo sugebėti nagrinėti įvairias situacijas;

2. Integralumo koordinatorių. Koordinatoriaus užduotis prižiūrėti visi organizacijos punktai būtų suderinti. Jis neregistruoja tiesiogiai integralumo pažeidimų. Integralumo pareigūno ir koordinatoriaus veikla yra skirtinga, tačiau šiame modelyje punktai dėl kurių kreipiamasi integralumo pažeidimo atvejais, kuriami vienas šalia kito. Šio modelio tikslas aiškiai apibrėžti darbuotojams į kurį punktą reikia kreiptis dėl vieno ar kito pažeidimo.

3. Karštąją integralumo liniją. Čia priimami pranešimai, o po to imamas ir priemonių. Į šią „karštąją liniją“ gali kreiptis visi darbuotojai ir vadovai visais piktnaudžiavimo atvejais, susidūrę su dilemomis, kritika ir t. t. Karštosios linijos pagrindas padėti organizacijoms kurti teigiamas emocijas, siekti teisingumo, stiprinti pasitikėjimą, didinti darbuotojų našumą, mažinti profesinius nusikaltimus, kurti organizacijos pasitikėjimo reputaciją (Vasiljevienė, 2006).

Sporto organizacijų integralumo pažeidžiamumas yra pakankamai dažnas reiškinys. Norint, kad sporto klubas ar sporto organizacija efektyviai funkcionuotų, būtina skirti tinkamą dėmesį integralumui. Integralumo problema labai ryški, kaip ryškus yra atitrūkimas tarp vertybių ir faktų. Problemos ašis – kaip naikinti tą atitrūkimą–neatitikimą tarp žodžio (vertybės) ir veiksmo (fakto).

Integralumo pažeidimų gali ir nepavykti išvengti, dėl žmogiškojo faktoriaus ir žmonių atlaidumo, tačiau mokantis iš organizacijos prieš tai padarytų klaidų galima siekti, kad integralumo nauda būtų vis didesnė, o klaidų vis mažėtų. Kaip integralumo svarbą supras darbuotojai ir vadovai tada ir pradės dirbti remiantis sutartais principais

Tikimybė, kad integralumo pažeidimų nepavyks visiškai išvengti dėl žmogiškojo faktoriaus, darbuotojų aplaidumo, visada išlieka, tačiau įmonės vadovams imantis integralumą skatinančių priemonių, galima pasiekti, kad klaidų būtų padaroma vis mažiau. Organizacijos integralumas prasideda ir baigiasi, kai vadovai ir darbuotojai supranta integralumo svarbą ir įsipareigoja dirbti laikantis sutartų principų.

2. NESĄŽININGO SPORTO FENOMENAS

Sportas praranda savo žavesį kaip tampa įrankiu asmenų siekiančių iš to pasipelnyti. Dingsta rezultato nuspėjamumo, o tuo pačiu ir žiūrovai iš stadionų tribūnų. Futbolas sporto šaka pasaulyje numeris vienas, bet atskirose šalyse kur įstatymai yra palankūs ir ne toki griežti suinteresuoti asmenys siekia į nesąžiningo sporto pinkles įtraukti ne tik komandų žaidėjus, bet ir varžybų teisėjus siekiant disponuoti varžybų rezultatu su tikslu iš to pasipelnyti.

Pasak Bistrickaitės (2015) „sporto pasaulyje pripažįstama, kad manipuliacijos sporto varžybomis – tai viena didžiausių grėsmių šiandieniniam sportui“ (p. 67).

Temos svarbą liudija didelis sutartų varžybų paplitimas ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje. Zaksaitė (2015) teigia, kad 11,9 % visų apklaustų futbolininkų (žaidėjai iš 12 Europos šalių) yra gavę pasiūlymų manipuliuoti futbolo varžybų rezultatu. Kazachstano futbolininkai 34,3 %, Graikijos 30,3 %, šių šalių futbolininkai žinojo apie egzistuojančius susitarimus jų šalyje. Beveik pusė futbolininkų Rusijoje 43,5 % žino taip pat, kad jų šalies futbolo lygoje vyksta manipuliacijos varžybų rezultatu.

2014 m Lietuvos futbolo federacijos A lygos rungtynės tarp vietos Gargždų „Bangos“ ir Klaipėdos „Atlanto“ pateko į stebėtojų akiratį. Varžybų stebėtojai patvirtino, kad šiose varžybose buvo manipuliuojama varžybų rezultatu. Lietuvos futbolo federacija minėtas varžybas įvertino realiomis sankcijomis: Gargždų „Bangos“ vartininkas diskvalifikuotas iki sezono pabaigos, o viceprezidentas nušalintas nuo futbolo dvejiems metams ir klubas privalėjo sumokėti 50 000 Lt baudą (Augustis, 2014).

2011 metais vykusios varžybos kuriose žaidė Palangos „Naglio“ krepšininkai lažinosi patys iš savo varžybų rezultato, bet išsiaiškinus šį faktą teisėsaugos institucijos nesiėmė jokių veiksmų, kad panašūs įvykiai nesikartotų ateityje. Generalinė prokuratūra teigė, kad trūko informacijos pradėti ikiteisminį tyrimą, nes krepšininkai statė pinigus už savo varžybų rezultatą, neleidusi padaryti išvados, kad buvo padarytas nusikaltimas (Zaksaitė, 2015).

Hill (2008) statistiškai lygino daugiau nei 130 nesąžiningų futbolo varžybų su sąžiningomis varžybomis. Mokslininkas išskyrė 4 pagrindinius dėsningumus:

- 1) nesąžiningi (papirkti) teisėjai du kartus dažniau skyrė baudinius nei sąžiningi teisėjai;
- 2) įvarčiai į savo vartus nesąžiningose varžybose pasitaikė du kartus dažniau nei sąžininguose mačiuose;
- 3) raudonos kortelės, nėra dažnai rodomos žaidėjams nesąžiningose (sutartose) varžybose, nes didesnė nauda yra tame, kad nesąžiningi žaidėjai yra daug geriau aikštėje negu už jos ribų;
- 4) įvarčiai nesąžiningose varžybose yra įmušami per pirmas dešimt minučių, o per paskutines dešimt minučių įvarčių santykinai yra įmušama daug mažiau;

Pasaulinės sporto rungtynių stebėjimo agentūros „Sportradar“ (2012) duomenimis Lietuva pagal nesąžiningų rungtynių sąrašą patenka tarp dešimties pasaulio valstybių, kuriose daugiausia užfiksuojama įtartinų ar bent jau laikomų sutartomis futbolo rungtynių. Pasak agentūros, Lietuvoje įvyko 31 įtarimų sukėlusios futbolo rungtynės (Bistrickaitė, 2015).

2014 m. „Transparency International“ Lietuvos skyrius pristatė tyrimą „Nesąžiningi susitarimai sporte“. Tyrimo tikslas išsiaiškinti nesąžiningų susitarimų Lietuvos krepšinyje ir futbole paplitimą ir priežastis. Tyrimo metu buvo apklausta 259 krepšininkai ir 100 futbolininkų. Kas penktas šalies futbolininkas ir kas septintas krepšininkas įtaria arba žino dalyvavęs nesąžiningose rungtynėse. 55 % futbolininkų ir 30,9 % krepšininkų atrodo, kad nesąžiningi susitarimai dėl rungtynių rezultatų yra paplitę. Nustatyta, kad pagrindinės priežastys, kodėl sportininkai įsitraukia į susitarimus sporte, yra finansinės. Tai nurodė tiek krepšininkai, tiek futbolininkai: noras papildomai užsidirbti (52 %), prasta asmeninė finansinė padėtis (16 %), laiku neišmokami atlyginimai (13 %).

Tyrimo metu nustatyta, kad sportininkai pasiūlymų dėl rungtynių eigos arba baigties įsitraukti dažniausiai pasiūlo komandos draugai (28,4 %), buvę komandos kolegos (24 %), treneriai (7,5 %), komandų savininkai (18,4%), lažybų bendrovių atstovai (13,9 %). Asmeniškai dalyvauti nesąžininguose susitarimuose sulaukė 15 % futbolininkų ir 20,5 % krepšininkų. 28 % futbolo žaidėjų ir 44 % krepšininkų teigia, kad yra girdėję, kad jų kolegos yra dalyvavę susitarimuose. Įdomus faktas yra tai, kad respondentai dalyvavę apklausoje teigia, kad net 42,4 % patys stato lažybos punktuose dėl savo komandos rezultatų.

Norint, kad Lietuvoje mažėtų nesąžiningo sporto visų pirmiausia įvairių sporto šakų federacijos turėtų griežčiau prižiūrėti Lietuvos čempionatuose dalyvaujančias komandas. Kaip atlikti tyrimai rodo žaidėjai negaunantys sutarto atlyginimo iš klubo yra linkę dalyvauti nesąžininguose susitarimuose ir daryti neigiamą įtaką rungtynių baigčiai. Jeigu federacijos imtųsi tikrinti kiekvieną mėnesį klubus ar žaidėjams yra mokamas laiku atlyginimas tai jau būtų mažas žingsnelis į priekį kuris sumažintų didelį procentą sutartų rungtynių Lietuvoje.

2.1. Manipuliacijų sporte samprata ir teisinis reglamentavimas

Lietuvoje dar nėra sukurta daug kovos būdų prieš manipuliacijas sporte, bet jau galima matyti mažus žingsnius žengiamus tam, kad tiek mėgėjų lygose, tiek ir aukščiausiose lygose būtų užkirstas kelias plisti negatyviam virusui.

Pasak Bistrickaitės (2015), „tarptautiniu mastu manipuliacijos sporto varžybomis arba nesąžiningi susitarimai dėl sporto varžybų eigos ar rezultatų (angl. match-fixing), dar vadinami korupcija

sporte, manipulacijomis sporte ar sukčiavimu sporte, kai varžomasi iš dalies ar visiškai susitarus dėl sporto varžybų eigos ar baigties – rezultato, pažeidžiant varžybų taisykles ir dažnai teisę.“ (p. 68).

Pagrindinis dokumentas Lietuvoje reglamentuojantis atsakomybę už manipuliacijas futbole yra Lietuvos futbolo federacijos drausmės kodekso 44 straipsnis „Neteisėtas įtakos darymas ir sutartų rungtynių (angl. match–fixing) draudimas. Straipsnis yra ganėtinai painus siekiant suprasti jo esmę. Nors straipsnį sudaro 10 atskirų punktų, bet realiai galima suskirstyti į penkias svarbiausias dalis:

- 1) atsakomybė už manipuliacijas sporto varžybomis;
- 2) futbolo klubų atsakomybė už savo žaidėjus, personalą, savininkus;
- 3) atsakomybės prisiėmimas esant įtarimams, kad klubo varžybos buvo sutartos iš anksto;
- 4) atsakomybė už informacijos viešinimą apie žaidėjų traumas, varžybų taktiką, žaidėjų išsidėstymą aikštėje ir t.t.

- 5) atsakomybė už sutartų varžybų žinojimą ir nepranešimą.

Straipsnis numatyto ir sankcijas už išvardintus pažeidimus. Tuo atveju, kai yra pakankamai duomenų manyti, jog rungtynės galėjo buvo sutartos, rungtynių dalyviui, kurio elgesys rungtynių metu, atlikus rungtynių analizę, sudaro prielaidas daryti išvadą, jog toks rungtynių dalyvis galėjo padaryti šio drausmės kodekso straipsnio 1 dalyje numatytą pažeidimą, yra skiriama iki 12 (dvylikos) rungtynių praleidimo (diskvalifikacijos) sankcija ir/ar draudimas dalyvauti tam tikroje ar bet kokioje su futbolu susijusioje veikloje iki 6 (šešių) mėnesių.

Tuo atveju, kai yra pakankamai duomenų manyti, jog rungtynės galėjo buvo sutartos, rungtynių dalyviui, kurio elgesys rungtynių metu, atlikus rungtynių analizę, sudaro prielaidas daryti išvadą, jog toks rungtynių dalyvis galėjo padaryti šio drausmės kodekso straipsnio 1 dalyje numatytą pažeidimą dviejų ar daugiau skirtingų rungtynių atžvilgiu, taip pat tuo atveju, jeigu pagal šio drausmės kodekso straipsnio 5 dalį yra pagrindas skirti sankciją rungtynių dalyviui, kuriam anksčiau jau buvo skirta sankcija pagal šio drausmės kodekso straipsnio 5 dalį kitų rungtynių atžvilgiu, tokiam rungtynių dalyviui yra skiriama ne mažesnė nei 12 (dvylikos) rungtynių praleidimo (diskvalifikacijos) sankcija, ir/ar bauda iki 10 000 EUR (dešimt tūkstančių eurų), ir/ar draudimas dalyvauti tam tikroje ar bet kokioje su futbolu susijusioje veikloje iki 2 (dviejų metų).

Tuo atveju, kai pagal šio drausmės kodekso straipsnio 3 dalį sankcija yra skiriama žaidėjui ar oficialiam asmeniui, klubui/komandai, kuriam priklauso žaidėjas ar oficialus asmuo, gali būti skiriama iki 10 (dešimt) taškų atėmimo sankcija ir/ar bauda iki 6 000 EUR (šešių tūkstančių eurų).

Tuo atveju, kai bet kurie klubo/komandos priklausantys žaidėjai ir/ar oficialūs asmenys buvo baudžiami pagal šio drausmės kodekso straipsnio 4 ir/ar 5 dalį, dviejų skirtingų to paties sezono rungtynių atžvilgiu, tokiam klubui/komandai gali būti skiriama iki 20 (dvidešimt) taškų atėmimo

sankcija, bauda iki 12 000 EUR (dvylikos tūkstančių eurų) ir/ar pašalinimas iš varžybų ir/arba perkėlimas į žemesnę lygą.

Iš esmės Lietuvoje stebime įstatymų stoką, kad būtų galima tinkamai kovoti prieš manipuliacijas sporte. Norint užkirsti kelią manipuliacijoms sporte reikėtų priimti įstatymų pataisas, kuriomis vadovaujantis būtų galima sportininkus dalyvaujančius nesąžininguose susitarimuose nuteisti realia laisvės atėmimo bausme, tada labai tikėtina, kad didžioji dauguma sportininkų ar suinteresuotų žmonių manipuluoti sporto varžybų rezultatais prieš pradėdami šią nusikalstamą veiką gerai pagalvos ar verta dėl sąlyginai mažos pinigų sumos rizikuoti laisve. Reikėtų siekti nubausti ne sportininkus, bet tuos žmones kurie į visą nesąžiningo sporto tinklą siekia įtraukti kuo daugiau žaidėjų ar komandų, nes sportininkai yra nubaudžiami, o tretieji asmenys toliau ieško naujų nišų kur galėtų nebaudžiami užsidirbti dar daugiau pinigų. Įgyvendinant integralios organizacijos strategiją ir komunikuojant viešai tikslus, vertybes, uždavinius prieš nelegalų sportą visos sporto organizacijos ir žaidėjai žinotų ir suprastų, kad vieną kartą paėmęs pinigus ir įtakojęs varžybų rezultatą antro šanso nebeturėsi, nes toks elgesys yra netoleruojamas nei klubo nei visuomenės.

2.2. Manipuliacijų sporte rizika

Sportininkai dalyvaujantys sutartose varžybose nesusimąsto kokios pasekmės jų laukia jeigu bus rasta įkalčių apie jų manipuliavimą varžybų rezultatais, jie džiaugiasi vienkartinę naudą, bet nesusimąsto, kad toks netinkamas elgesys ateityje gali būti neigiamas veiksnys tiek jų karjerai, tiek ir asmeniniam gyvenimui.

Lietuvos Respublikos teisėje sąvoka „sukčiavimas sporto srityje“ nėra pateikta. Pozityvistų požiūriu, ši situacija yra itin keblė ir sudėtinga, o praktiškai neįmanoma apibrėžti sukčiavimą sporto srityje Lietuvos teisinio reglamentavimo aspektu (Zaksaitė, 2011).

Galima daryti išvadą, kad Lietuvoje yra labai paranku vykdyti įvairias su sportu susijusias manipuliacijas, nes teisinė sistema yra paranki būti nebaudžiamiems už įvairias su sportu padarytas veikas.

Lietuvoje sporto teisė sukčiavimo sporto kontekste dar tik žengia pirmuosius žingsnius. Mažose dalyse įstatymų ir poįstatyminiuose teisės aktuose dar tik pradėdama įtvirtinti kai kurių sukčiavimo sporte formų sąvokas ir sankcijas už sporto taisyklių nesilaikymą (Zaksaitė, 2011).

Požėla (2013) įregistravo Baudžiamojo kodekso pataisą pagal pateiktą įstatymo projektą, asmenis, dariusius neteisėtą įtaką varžybų rezultatams, būtų galima bausti laisvės atėmimu iki penkerių

metų. 2013 m. balandžio mėn. Seimas galėjo dėti tvirtą žingsnį kovoje su manipuliacijomis sporte tačiau to nepadarė, nors realiai tikriausiai visi supranta, kad norint kovoti su manipuliacijomis sporte be šios įstatymo pataisos bus labai sunku (Bliūdžius, 2015).

Kriminalizavimo tikslingumas grįstas tam tikrais kriterijais, tarp kurių dažniausiai išskiriami veikų paplitimo, naudos ir sąnaudų, pavojingumo bei *ultima ratio* kriterijai (Zaksaitė, 2012).

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso¹⁶ (toliau vadinama – BK) 11 ir 12 straipsniuose įtvirtinta, kad nusikalstama veika yra pavojinga ir šiame kodekse uždrausta veika. Manytina, jog tos manipuliacijos sporto varžybomis, kurios yra ne mažiau žalingos nei jau kriminalizuotos nusikalstamos veikos.

Bistrickaitė (2015) teigia, kad iki 90 % manipuliacijų sporto varžybomis atvejų susiję su statymais lažybų bendrovėse. Yra du svarbūs tikslai gauti naudos:

1. Ekonominė nauda lažintis iš sporto. Net 80 % statymų sporto varžybų rezultatui atspėti statoma nelegaliose lažybų bendrovėse, kurios yra trečiosiose pasaulio šalyse: Filipinuose, Kosta Rikoje, Gibraltare, Singapūre, Malaizijoje, Maltoje, kur lažintis galima iš didelių sumų ir lažybos nėra kontroliuojamos.

2. Gauti sportinę naudą iš sutartų sporto varžybų. Ekonominė nauda šiuo atveju būtų netiesioginė. Šiuo atveju ekonominė nauda būtų gaunama čempionato gale užimta aukšta vieta turnyrinėje lentelėje arba neiškritimas į žemesnę lygą.

Zaksaitė (2011) apžvelgdama Vokietijos teismų praktiką pažymi, kad Vokietijoje už manipuliacijas sporte žaidėjai būtų patraukti baudžiamajai atsakomybei už sukčiavimą. Autorė išskiria du pagrindinius manipuliacijų sporte aspektus:

- 1) sunku apskaičiuoti nuostolius, kuriuos dėl nesąžiningų sportininkų patiria lažybų bendrovės, tačiau, kad veiksmai būtų kvalifikuojami kaip sukčiavimas, reikia įrodyti, kad sąmoningai buvo siekiama pasipelnyti iš sutartų rungtinių su tikslu apgaule pasipelnyti iš lažybų bendrovių;

- 2) apgaulė gali būti tiek pasyvi, tiek aktyvi, gerai apgalvota ir neakivaizdi. Ji pasireiškia veiksmais rodančiais sutikimą, atsižvelgiant į žmonių kurie lažinasi lūkesčius, tiek ir į aplinkybes. Vokietijoje tai vadinama „sutartiniu sukčiavimu“. Pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą čekis, bilietas ar kitas dokumentas yra laikomas sutartimi tarp lažybų organizatorių ir lošėjų (Gumbis, Karnickas, 2009).

Šiuolaikiniame pasaulyje kuriame techninės galimybės ir priėjimas prie interneto leidžia lažintis iš varžybų rezultatų visame pasaulyje, įvykių ar rezultatų, kurios vyksta kiekvieną dieną bet kurioje pasaulio šalyje skatina žmones lažintis iš futbolo rezultatų visame pasaulyje. Reikia siekti

bendradarbiavimo su trečiosiomis pasaulio šalimis ir siekti, kad sportas visame pasaulyje vadovautųsi kilnaus žaidimo principais.

Kitai variant, nelygios sąlygos ir vertybių nesilaikymas suponuoja, kad privaloma atsakomybė už manipuliacijas sporte, kurios sankcijos ir griežtumas būtų priklausomos nuo, to kiek buvo pažeistos sporto vertybės ir lygios galimybės. Jeigu pažeidimas sukelia nedidele neturtinę žalą, tada užtektų ir drausminės atsakomybės, tačiau jei sukelia didelę žalą tada pažeidimas traktuojamas kaip baudžiamasis ir siekiama asmenį patraukti baudžiamajai atsakomybei. Varžybų strategija ar taktika neturėtų būti siejamos su manipuliacijomis ir ji neturėtų būti kriminalizuojama, o traktuojama kaip nedidelė žala (Zaksaitė, 2011).

Taigi nesąžiningi susitarimai tapo kriterijumi, siekiant įvesti drausminę atsakomybę. Autorės teigia, kad drausminę atsakomybę įvesti Lietuvoje trukdo didelės žalos požymis, nes jį sunku apskaičiuoti.

Barak (2006) teigia, kad teisėjų galimybės nesąžiningo sporto atžvilgiu yra ribotos įstatymu prasme, nėra aiškinimo taisyklių apibrėžimų, sunku įvertinti padarytos žalos mastą. Autorius teigia, kad reikia detalizuoti Baudžiamojo kodekso straipsnius skirtus kovai prieš nesąžiningus sportininkus ir žmones siekiančius nesąžiningai pasipelnėti iš sutartų rungtynių. Priėmus Baudžiamojo kodekso pataisais daug greičiau vyktų teismų procesai ir priima sprendimai aiškūs ir konkretūs kiekvienu individualiu atveju (Švedas, 2006). Pažymėtina, kad manipuliacijos sporto rezultatu buvo nepakankamai pavojingos, jos apskritai neturėtų būti nagrinėjamos teisme.

Iš anksto sutartos rungtynės taip pat yra siejamos ir su kitomis nusikalstamomis veikomis, organizuotas nusikalstamumas, nes vienam asmeniui suorganizuoti sutartų rungtynių praktiškai neįmanoma, o nesąžiningai gauti pinigai yra išplaunami, todėl asmenys pasipelnę iš sutartų rungtynių neteisėtu būdu įgyja turtą ir legalizuoja neteisėtus pinigus. Lietuvoje daugiausia statymų atliekamų yra internetu trečiosiose pasaulio šalyse, nes ten nėra jokios kontrolės už ką ir kokią pinigų sumą norima statyti. Per pastaruosius metus buvo nustatyta 323 įtartinos futbolo varžybos tokiose šalyse kaip Turkija, Vokietija, Šveicarija. Teisėjams, žaidėjams, treneriams, sporto federacijų pareigūnams buvo sumokėta apie 12 milijonų eurų. Statymų už įvairias rungtynes buvo pastebėta Vokietijoje, Turkijoje, Nyderlanduose, Slovėnijoje, Rusijoje, Austrijoje, Maltoje, Kinijoje, Malaizijoje, Meno saloje, Singapūre (Zaksaitė, 2015).

Žala kuri patiriama dėl manipuliacijų sporte neretai išeina ir už sporto ribų. Dažniausia suinteresuota, kad varžybos būtų sutartos yra mafijos atstovai, kurie yra pasiruošę į sportą investuoti didelius pinigus su tikslu vėliau turėti didelės finansinės grąžos potencialą, todėl dėl šių priežasčių, kad

būtų įmanoma pasipelnyti iš sutartų rungtynių atsiranda naujos nusikalstamos veikos, tokios kaip pinigų plovimas, žmonių grobimas ir prekyba, nelegalios lažybos ir t.t.

Bikelis (2012) teigia, „baudžiamosios politikos prasme galima kalbėti apie bendrą principinę liniją – baudžiamosios politikos poliarizaciją, kai išskiriamos tam tikros prioritetinės sritys, kur baudžiamasis persekiojimas intensyvinamas ir stiprinamas, o likusiose srityse kuo plačiau taikomos supaprastintos ar alternatyvios baudžiamosioms priemonės ar procedūros“ (p. 24).

Bryane (2010) nuomone Rytų Europoje korupciją veiksmingiausia būtų mažinti ne baudžiamąja, o administracine arba civiline teise, jose standartai siekiant įrodyti, kad asmenys dalyvavo manipuliuojant rezultatu būtų mažesni. Autorius pažymi, kad tokiu atveju civilinė ir administracinė teisė turėtų būti skiriama skirtingomis sankcijomis nei baudžiamoji teisė.

Politikos mokslų atstovai teigia, manipuliacijas sporte yra sunku apibrėžti įstatymais, nes ji yra išskirtinė, kintanti laiko ir erdvės atžvilgiu. Tokia pozicija, priešinga legalistiniam korupcijos supratimui, paaiškina nevienodą skirtingų tautų panašaus elgesio vertinimą (Palidauskaitės, 2005).

Apibendrinant reikia pasakyti, kad visos sporto organizacijos nuo didžiausios iki mažiausios turi siekti būti integralios. Norint išvengti nesąžiningų darbuotojų ar sportininkų sporto organizacijos turi kurti etikos kodeksus, minkštosios teisės ar vadybos modelius sporto problemoms spręsti ir jas viešai skelbti, tam, kad kviečiamas darbuotojas ar žaidėjas prieš atvykdamas į sporto organizaciją ar klubą jau iš anksto suprastų ko iš jo bus reikalaujama. Futbole norint sudaryti sąlygas vykti manipuliacijoms sporto rezultatu neretai reikia įtraukti eilę asmenų kurie tiesiogiai dalyvauja rungtynėse. Reikia siekti, kad visuomenė netoleruotų sukčiavimo sporte, asmenys kurie yra linkę manipuliuoti varžybų rezultatais turi suprasti, kad taip elgtis ne tik neapsimoka, bet ir yra negarbinga. Šviečiamosios priemonės taip pat gali būti puikus ginklas kovoje prieš korupciją sporte. Rekomenduotina kelti trenerių kvalifikaciją, siekti, kad treneriai visiems rodytų pavyzdį ugdytų nuo mažumės jaunų žmonių vertybes į sąžiningą sportą ir garbingos kovos suvokimą. Reikia siekti rasti tuos asmenis kurie organizuoja statymus, o ne tuos kurie yra valdomi trečiųjų asmenų.

3. TYRIMO METODIKA

3.1. Tyrimo metodai

Baigiamajame darbe buvo taikyti šie tyrimo metodai:

- 1) *Mokslinės literatūros analizės metodas*. Jis padėjo atskleisti vertybių sampratą, raišką kvalifikaciją, nesąžiningo sporto sampratą ir riziką.
- 2) *Aprašomas metodas* naudojamas pateikiant mokslinės literatūros analizę, taip pat šio metodo naudojimas darbe svarbus siekiant nustatyti pagrindines problemas Lietuvos futbolo federacijos A ir I-oje futbolo lygose. Remiantis šiuo metodu įvertinama surinkta informacija, reikalinga atlikti išsamų tyrimą, siekiant nustatyti nesąžiningo sporto priežastis;
- 3) *Anketinė apklausa*. Tyrimui atlikti skirtos anketos sudarytos remiantis moksline literatūra, bei siekiant įgyvendinti šio baigiamojo magistro darbo uždavinius ir tikslus, bei siekti patvirtinti iškeltas hipotezes. Anketinės apklausos metodas pasirinktas siekiant apklausti tikslią žmonių grupę (Lietuvos futbolo klubų A lygos ir I lygos profesionalius futbolo žaidėjus) turinčią žinių ir patirties;
- 4) *Interviu*. Tyrimo metu A lygos ir I lygos žaidėjams buvo pateikti autoriaus aprobuoti klausimai, siekiant juos apklausti ir įvertinti jų nuomonę dėl nesąžiningo ir negarbingo žaidimo Lietuvos futbolo A ir I lygose;
- 5) *Duomenų apdorojimo statistiniai metodai*. Anketinės apklausos surinkti duomenys buvo sukaupti duomenų bazėje, naudojantis Microsoft Excel programa, statistinė analizė atlikta naudojantis SPSS 17.0 programa. Atliktas klausimyno validumo patikrinimas, atsakymų dažnių lentelėms analizuoti naudotas chi-kvadrato kriterijus. Pasirinktas patikimumo lygmuo $p < 0,05$.
- 6) *Apibendrinamasis metodas* buvo naudojamas formuojant magistro baigiamojo darbo išvadas, bei rekomendacijas.

3.2. Tyrimo dalyviai ir organizavimas

Anketinė apklausa gali būti vykdoma elektroniniais komunikacijos kanalais sukuriant apklausos internetinį puslapį, siunčiant anketas elektroniniu būdu arba pateikiant anketą respondentui. Šiame darbe pasirinktas pirmasis būdas – sukuriant apklausos internetinę versiją. Buvo atlikta apklausa (LFF A lygos

ir I lygos profesionalių futbolo komandų žaidėjų) siekiant išsiaiškinti nesąžiningo žaidimo priežastis Lietuvoje (anketa pateikta Priede Nr. 1).

Anketų klausimai buvo uždaro tipo, kurių turinys atitinka nagrinėtos mokslinės literatūros analizę. Klausimynas padalintas į tris dalis, siekiant skirtingos informacijos. I klausimyno dalis skirta siekti sužinoti respondentų amžių, pajamas, išsimokslinimą. II klausimyno dalis skirta išsiaiškinti sutartų rungtynių priežastis ir mastą Lietuvos futbole. III klausimyno dalis skirta išsiaiškinti sporto organizacijų vertybines nuostatas, naudojimą, paplitimą. Atliekant apklausas buvo vadovautasi geravališkumo, etiniais ir teisiniais tyrimo principais, t.y. užtikrinant tiek tyrimo, tiek respondentų duomenų anonimiškumą, bei patikimumą. Visi tyrimo dalyviai buvo informuoti apie tyrimo tikslą, jo anonimiškumą (anketų rezultatai nebuvo viešai publikuojami). Respondentų buvo paprašyta į klausimus bei teiginius atsakyti sąžiningai ir savarankiškai, bei objektyviai.

Šiame darbe atlikto mokslinio tyrimo procesą galima suskirstyti į šiuos etapus:

1. Pasiruošimas tyrimui: susijęs su tyrimo planavimu, kuomet iškeliamas tyrimo tikslas, uždaviniai, objektas;
2. Tyrimo organizavimas ir atlikimas;
3. Surinktų duomenų analizė.

Tyrimas buvo atliktas vieną kartą, t.y. 2015 metų liepos – rugsėjo mėnesiais, ir daugiau nekartotas. Gautų anketų duomenys buvo apdoroti MS Excel programa, vėliau – SPSS 17.0 programine įranga.

Grupių atsakymų skirtumo reikšmingumui palyginti naudotas neparametriniams tyrimams taikomas Pirsono χ^2 (chi – kvadrato) kriterijus; reikšmingumo lygmuo – $p = 0.05$). Lyginamoji duomenų analizė buvo atlikta pagal respondentų *gaunamas pajamas* ir *sportavimo dažnumą*. Pagal gaunamas pajamas respondentai buvo suskirstyti į dvi grupes: uždirbantys iki 750 eurų/mėn. ir virš 750 eurų/mėn. darome prielaidą, kad respondentai uždirbantys iki 750 eurų/mėn. žaidžia I Lygoje, o respondentai kurie uždirba virš 750 eurų/mėn. žaidžia Lietuvos aukščiausioje lygoje.

Pagal sportavimo dažnumą respondentai diferencijuoti taip pat į dvi grupes: sportuojantys 4 ir daugiau k/sav. ir sportuojantys iki 4 k/sav. Sportavimo dažnumo kriterijus yra labai jautrus ir pateikė daug statistiškai patikimų rezultatų. Tikėtina, kad žaidėjai kurie treniruoja 4 ir daugiau k/sav. yra profesionalūs futbolininkai ir žaidžia Lietuvos aukščiausioje futbolo lygoje, o futbolininkai kurie sportuoja iki 4 k/sav. žaidžia I šalies lygoje ir yra mėgėjai. Didžioji dalis gautų tyrimo rezultatų yra statistiškai reikšmingi.

3.3. Tyrimo dalyvių charakteristika

Tyrimui (anketiniu būdu) buvo pasirinkti dviejų Lietuvos futbolo federacijos (LFF) lygų klubai:

1. LFF A lygos futbolo klubai;
2. LFF I lygos futbolo klubai;

Tokį pasirinkimą lėmė tikslas itin objektyviai ištirti, ar LFF A lygos komandų žaidėjai yra mažiau linkę į nesąžiningą ir negarbingą sportą nei LFF I lygos komandų žaidėjai.

Lygų komandos tyrimui parinktos atsitiktinai. Iš kiekvienos lygos buvo apklausiamos po 5 komandas, atsižvelgiant į 2014/2015m. sezono turnyrinę lentelę.

Pagal surinktus duomenis, į respondentams pateiktas anketas atsakė:

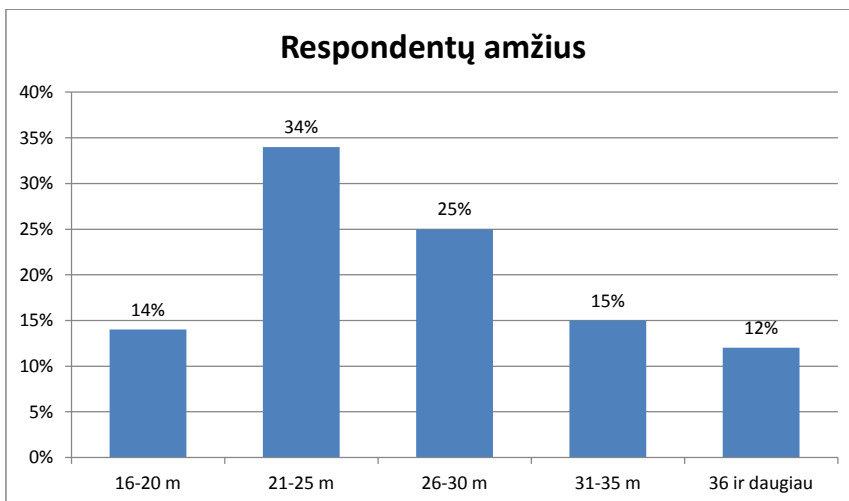
1. 5 LFF A lygos klubai – 146 profesionalių žaidėjų;
2. 5 LFF I lygos klubai – 112 profesionalių žaidėjų;

Bendras respondentų skaičius kurie atsakė į pateiktus klausimus yra 258 žaidėjai, visi geranoriškai sutiko atsakyti į jiems pateiktus klausimus.

Pirmuoju klausimu siekiau išsiaiškinti respondentų amžių. Amžius nurodytas susumavus abiejų lygų respondentų duomenis. Galima teigti, kad daugiausia tiek A lygoje tiek I-oje lygoje žaidėjų amžius svyruoja nuo 21 iki 30 metų. Tačiau vis dėl to dauguma žaidėjų abejose lygose sudaro asmenys nuo 21 iki 25 metų amžiaus (34 proc.) tai reiškia, kad jie yra aktyviausi lygoje, bei jų rodomas noras dalyvauti apklausoje, rodo jų nepasitenkinimą esama situacija. Mažiausiai aktyvūs yra jauniausi žaidėjai 16-20 metų (14 proc.), nes komandose jų indėlis į komandos rezultatus šiame amžiaus tarpsnyje nėra dar labai didelis, taip pat pasyvūs yra patys vyriausi 35 metų amžiaus. Tai galima sieti su besibaigiančia karjera (žr.4 pav.):

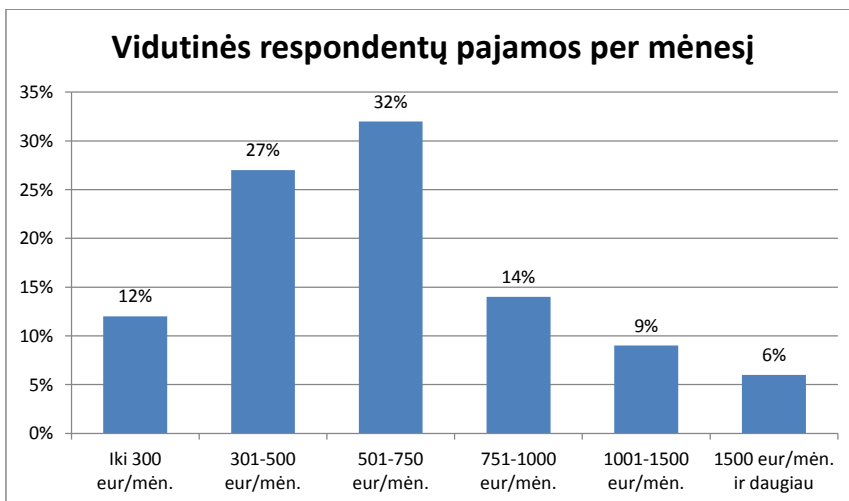
Uždirbantys iki 750 eurų/mėn. respondentai yra jauni 21-25 m. (33,6 %), o aktyviai sportuojantys yra 31-35 m. amžiaus sudarantys beveik pusę apklaustųjų (47,1 %). (df=4; p<0,05).

Tyrimo dalyviai uždirbantys virš 750 eurų/mėn. yra 26-30 m. (55,4%), tačiau aktyviau sportuoja 21-25 m. respondentai (46,3%). (df=4; p<0,05).

4 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

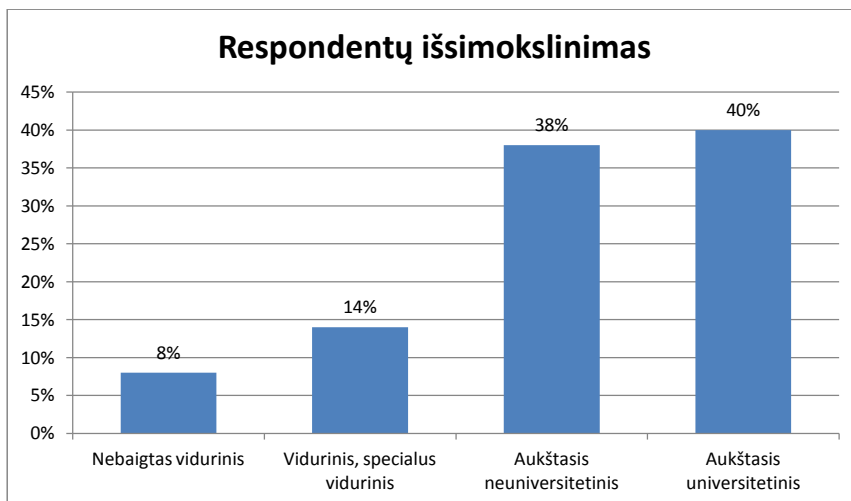
Svarbu buvo ištirti gaunamų pajamų lygį futbolininkų, rungtyniaujančių abejose lygose. Apklausos metu nustatyta, kad trečdalis žaidėjų pajamos yra 500-750 eurų per mėnesį. Vertinant Lietuvos mastu, tai atitinka vidutinio darbo užmokesčio didį, tačiau, kaip profesionalių futbolininkų, tai yra kuklus atlygis, turint omenyje, kad profesionalus futbolininkas per savo sportinę karjerą turėtų užsidirbti pinigų ateičiai. Reikia pažymėti, kad beveik pusė apklaustųjų tenkinasi mažesniu nei 750 eurų darbo užmokesčiu (žr.5 pav.):

5 pav. Respondentų vidutinės pajamos per mėnesį. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

Vertinant žaidėjų išsilavinimą tenka konstatuoti, kad du trečdaliai respondentų yra baigusių universitetus ar kitas aukštąsias mokyklas. Galima teigti, kad žaidėjai puikiai suvokia menką galimybę iš futbolo Lietuvoje užsitikrinti ateitį, tad jau žaisdami rūpinasi įgyti išsilavinimą, bei taip užsitikrinti pajamų šaltinį baigus profesionalų karjerą (žr. 6 pav.):

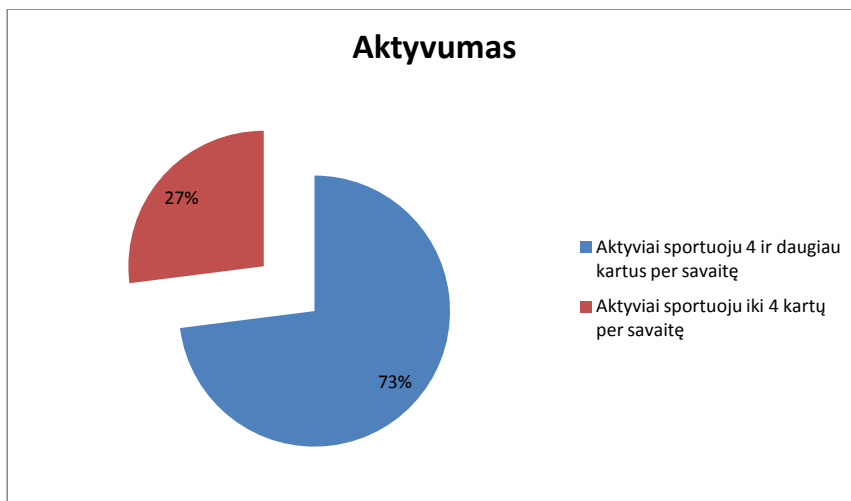
Trečdalis respondentų uždirbančių iki 750 eurų/mėn. yra įgiję aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą (37 %), o respondentai uždirbantys virš 750 eurų/mėn. ir įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą sudaro kiek daugiau nei pusę apklaustųjų (52,7 %). ($df=3$; $p<0,05$).

6 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

Tyrimo dalyvių buvo pasiteirauta kaip aktyviai jie sportuoja. Dauguma apklaustųjų sportuoja daugiau nei keturis kartus per savaitę. Taigi galima teigti, kad dauguma žaidėjų yra profesionalai, bei gyvena tik iš futbolo gaunamų pajamų. Todėl jų lūkesčiai dėl atlyginimo yra gana dideli. Kita vertus dauguma tokių žaidėjų, daug treniruodamiesi tikisi pakilti į aukštesnį lygį, bei taip užsitikrinti didesnes pajamas (žr. 7 pav.):

Tyrimo dalyvių uždirbančių virš 750 eurų/mėn. yra daugiau sportuojančių 4 ir daugiau k/sav. (89,2 %) nei sportuojančių iki 4 kartų per sav. (10,8 %). Panaši situacija yra su uždirbančiais iki 750 eurų/mėn. Sportuojančių 4 ir daugiau k/sav. yra 66,3 %, o sportuojančių iki 4 kartų per sav. - 33,7 %. Gauti tyrimo rezultatai rodo, kad sportuojantys 4 ir daugiau k/sav. uždirba daugiau nei sportuojantys iki 4 k/sav. ($df=1$; $p<0,05$).

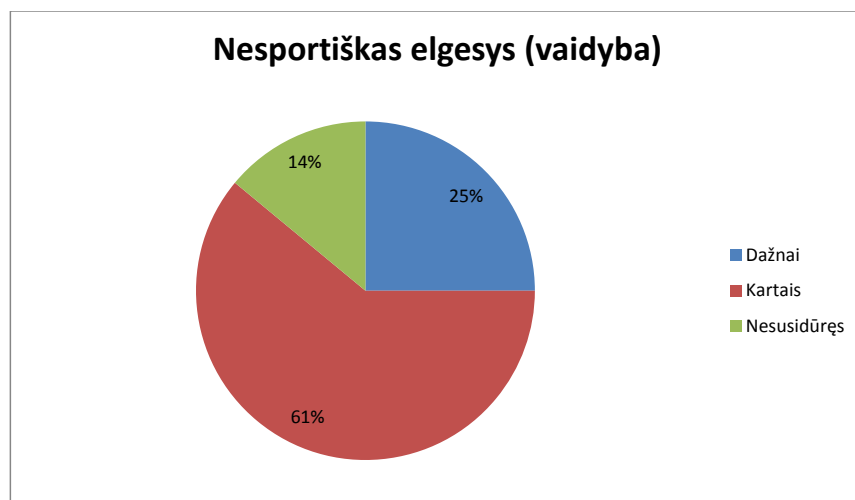

7 pav. Respondentų treniravimosi aktyvumo pasiskirstymas. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

4. Tyrimo rezultatai ir jų analizė

Pereinant prie nagrinėjamos temos problematikos respondentams buvo pateiktas klausimas apie nesportišką elgesį (vaidinimą) rungtynių metu. Labai svarbu buvo išsiaiškinti pačių žaidėjų požiūrį į vaidybą rungtynių metu. Dauguma jų neneigia, kad susiduria su vaidyba, kas leidžia teigti apie paplitusį nesportišką elgesį abiejose Lietuvos futbolo lygose. Lietuvos futbolo federacijos drausmės kodekso 30 straipsnis teigia, kad garbingo žaidimo (angl. *fair play*) nesilaikymas yra nesportiškas elgesys. Galime daryti prielaidą, kad žaidėjai nebijo apie tai kalbėti, patys nori, kad situacija pasikeistų, tačiau tam reikia daugiau veiksmų nei vien tik noras ar ryžtas apie tai kalbėti. LFF galėtų puikiai pasinaudoti kitų šalių patirtimi kuomet po rungtynių drausmės komisija peržiūri įtarimus sukėlusius epizodus iš rungtynių ir nustatytus, kad žaidėjas rungtynių metu vaidino skiria jam diskvalifikaciją neribotam skaičiui rungtynių (žr. 8 pav.).

Tyrimo dalyviai uždirbantys iki 750 eurų/mėn. rečiau susiduria su nesportišku elgesiu (59,6 %) nei respondentai uždirbantys virš 750 eurų/mėn. (60,4 %). (df=1; p<0,05).

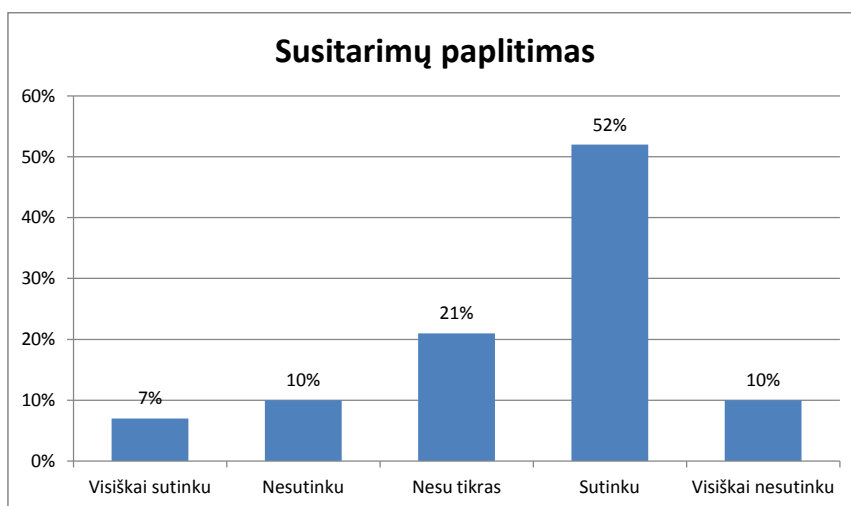

8 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal nesportišką elgesį (vaidybą). Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

Teigiamai galima vertinti futbolininkų atvirumą. Kadangi apklausa buvo anoniminė, tad žaidėjai nepabijoję atskleisti esamos situacijos Lietuvos futbole. Dauguma žaidėjų pritarė, kad susitarimai dėl

rungtynių baigties Lietuvoje yra paplitę. Verta pastebėti, kad tik (10 proc.) apklaustųjų atsakė, kad susitarimai nėra paplitę futbole (žr. 9 pav.):

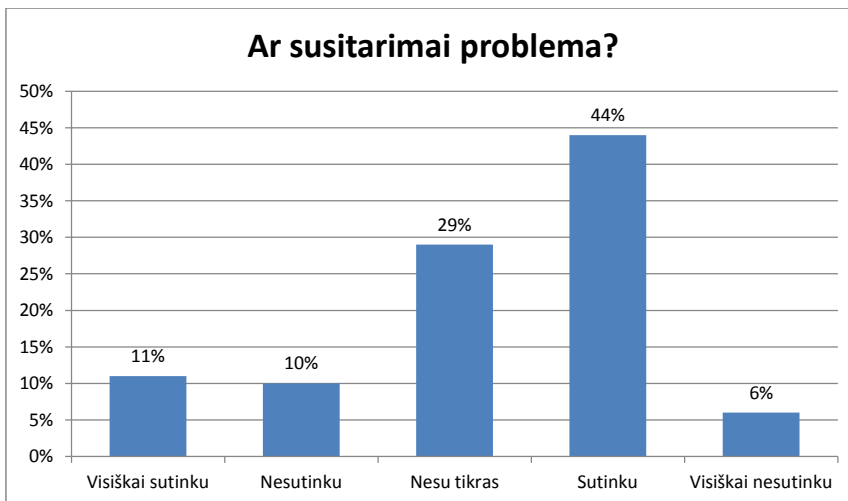
Uždirbančių iki 750 eurų/mėn. respondentų (53,8 %) ir uždirbančių virš 750 eurų/mėn. apklaustųjų (78,4%) nuomone Lietuvoje nėra paplitę susitarimai dėl rungtynių eigos/baigties. (df=2; p<0,05). Pastariesiems antrina ir respondentai, sportuojantys 4 ir daugiau k/sav. (68,6%). (df=2; p<0,05).

9 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal susitarimų paplitimą dėl rungtynių eigos arba baigties Lietuvoje. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

Tyrimu siekėme išsiaiškinti respondentų nuomonę apie susitarimus dėl rungtynių baigties ir ar tai yra vertinama kaip problema. Žaidėjų atsakymai patvirtino prieš tai išsakytą nuomonę. Taigi susitarimai dėl rungtynių eigos arba baigties Lietuvoje yra iš tikrųjų egzistuojanti rimta problema (žr. 10 pav.):

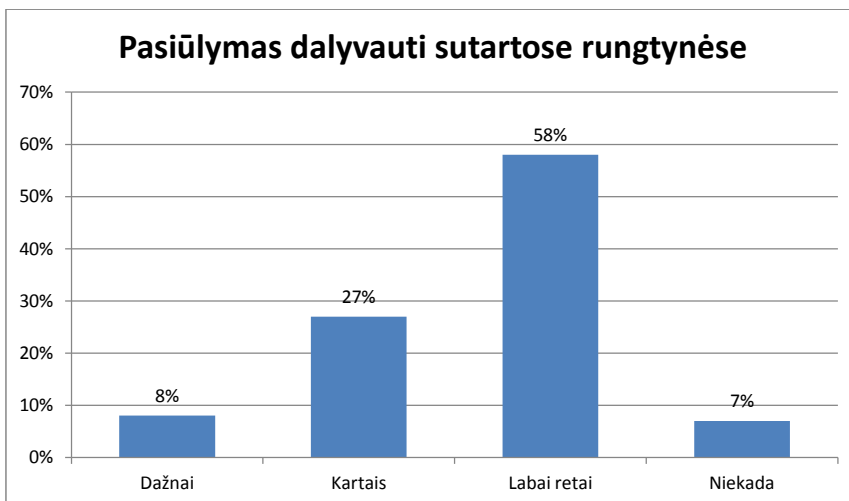
Uždirbančių iki 750 eurų/mėn. respondentų mažiau nei pusė (47,3 %) ir uždirbančių virš 750 eurų/mėn. daugiau nei pusė (63,5%) sutinka, kad Lietuvoje susitarimai dėl rungtynių eigos/baigties yra problema (df=4; p<0,05). Respondentai, sportuojantys 4 ir daugiau k/sav. (44,1%), ir apklaustieji sportuojantys iki 4 kartų per sav. (72,9 %) sutinka, kad Lietuvoje susitarimai yra problema (df=4; p<0,05).

10 pav. Respondentų nuomonė apie Lietuvos futbolo problemą. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

Tyrimo metu siekėme išsiaiškinti ar žaidėjai gauna pasiūlymų įtakoti rungtynes bei nulemti jų rezultatą nešvariais veiksmais. Tik (7 proc.) procentai iš visų apklaustųjų teigia, kad niekada negavo pasiūlymų sudalyvauti sutartose rungtynėse. Net (58 proc.) procentai respondentų atsakė, kad labai retai gauna pasiūlymų dalyvauti sutartose rungtynėse. (27 proc.) teigia, kad kartais gauna pasiūlymų, o (8 proc.) atsakė, kad dažnai. Galima teigti, kad praktiškai visos abiejų lygų komandos yra įtraukiamos ar bent jau siekiama jas įtraukti į lažybų pinkles arba siekiama rungtynių rezultatą padaryti tinkamą kurios nors komandos naudai (žr. 11 pav.):

Daugiau nei pusė (63 %) tyrimo dalyvių uždirbančių iki 750 eurų/mėn. teigia, kad pasiūlymų dalyvauti sutartose rungtynėse gauna labai retai, o uždirbantys virš 750 eurų/mėn. respondentai (47,3 %), teigia, kad kartais gauna pasiūlymus ($df=3$; $p<0,05$). Respondentai, sportuojantys 4 ir daugiau k/sav. (36,7 %), ir sportuojantys iki 4 kartų per sav. (87,1 %), niekada nėra gavę pasiūlymų dalyvauti sutartose rungtynėse ($df=3$; $p<0,05$).

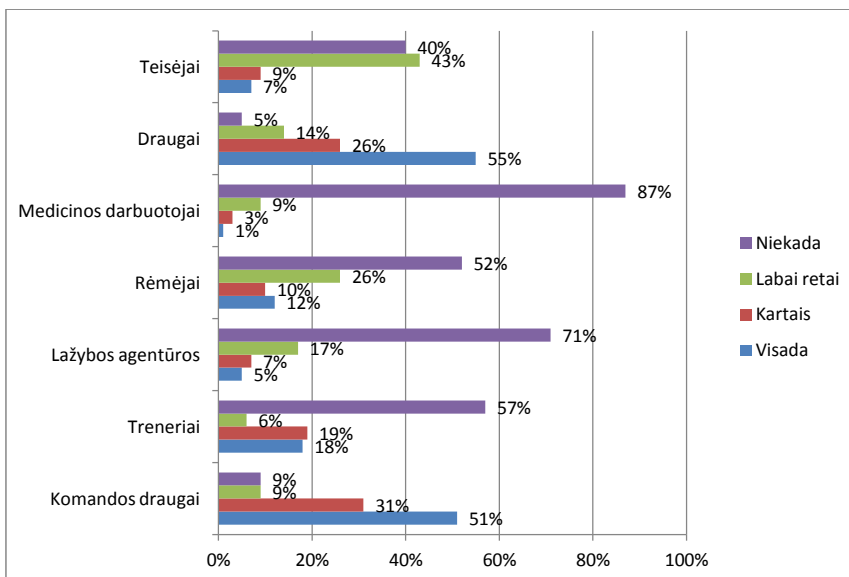

11 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pasiūlymus dalyvauti sutartose rungtynėse. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

Labai svarbu išsiaiškinti kas žaidėjams siūlo ir juos skatina dalyvauti nesąžininguose susitarimuose. Daugiau nei pusė (51 proc.) respondentų teigė, kad dalyvauti lažybose siūlo komandos draugai, (55 proc.) teigimu - draugai/pažįstami, kurie nėra komandos žaidėjai, tik 18 proc. respondentų atsakė, kad dažniausiai pasiūlymus gauna iš komandų trenerių. Taigi, tiek komandos viduje, tiek išorėje yra daug asmenų suinteresuotų lažybomis bei sutartomis rungtynėmis. Verta pabrėžti, kad su šiuo reiškiniu bus sudėtinga kovoti ir ateityje, kadangi nėra atliktos baudžiamojo kodekso pataisos, norint kovoti prieš lažybas sporte reikia priimti naują atskirą baudžiamojo kodekso pataisą kuri būtų skirta būtent manipuliacijoms sporte, tada atsirastų reali galimybė ikiteisminio tyrimo įstaigoms, tiek kriminalinės žvalgybos subjektams realiai pradėti kriminalinį persekiojimą asmenims kurie įtariami šiuo nusikaltimu. Tokia baudžiamojo kodekso pataisa užkirstų kelią sutartoms rungtynėms (žr. 12pav.):

Pasiūlymų lažintis iš komandos rungtynių dažnai gauna tiek tyrimo dalyviai, uždirbantys iki 750 eurų/mėn. (53,8%), tiek uždirbantys virš 750 eurų/mėn. (44,6 %) ($df=3$; $p<0,05$).

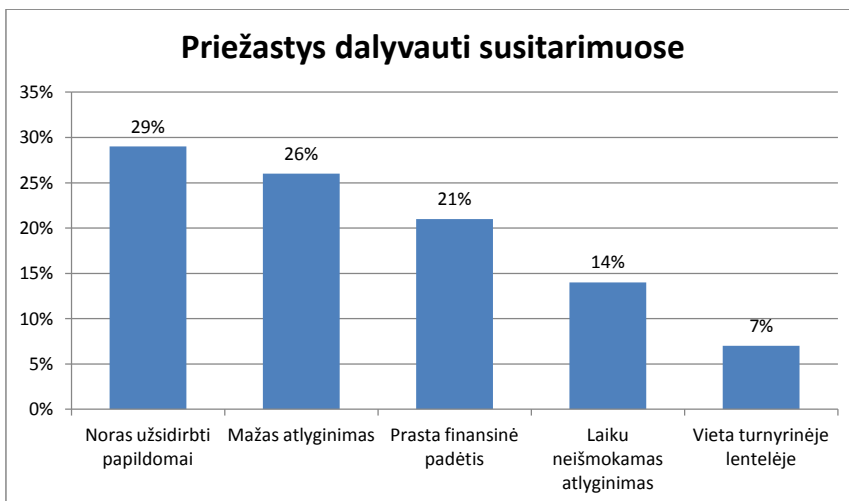
Respondentai sportuojantys 4 ir daugiau k/sav. (51,6 %) ir sportuojantys iki 4 k/sav. (74,3%) pasiūlymų lažintis iš komandos rungtynių gauna labai retai ($df=3$; $p<0,05$). Dažniausiai lažintis skatina komandos draugai, lažybų agentūros, rėmėjai, draugai.

12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal pasiūlymus dalyvauti sutartose rungtynėse. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

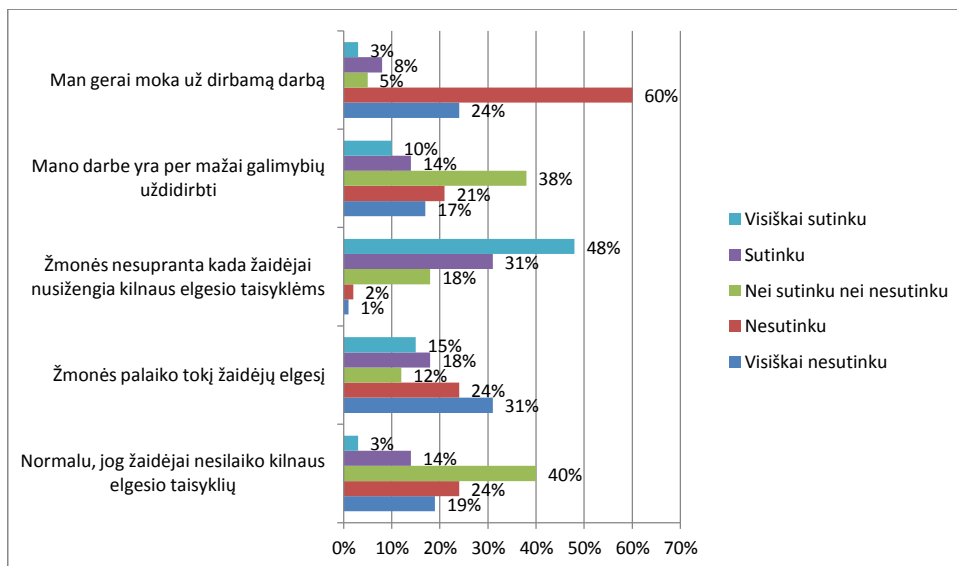
Tyrimo metu siekta išsiaiškinti dėl kokių priežasčių sportininkai dalyvauja susitarimuose dėl rungtynių eigos. Šiuo atveju kaip ir buvo galima tikėtis, dauguma žaidėjų nėra patenkinti savo atlyginimais klubuose, tad dalyvaudami sutartose rungtynėse, tikėtina, siekia pagerinti savo finansinę padėtį. (29 proc.) respondentų atsakė, kad dalyvaudami sutartose rungtynėse siekia papildomai užsidirbti pinigų. (26 proc.) teigia, kad dėl per mažo atlyginimo, kad laiku neišmokamas atlyginimas (14 proc.) respondentų dalyvauja susitarimuose. (21 proc.) teigia, kad dėl prastos finansinės padėties, (7 proc.) dėl vietos turnyrinėje lentelėje, o (3 proc.) atsakė, kad kitos priežastys lemia jų dalyvavimą sutartose rungtynėse. Pažymėtina, kad finansinė situacija Lietuvos futbole neturi potencialo keistis augimo linkme, nes futbolas Lietuvoje nepritraukia kapitalo ir yra nepelninga investicija. Kuo toliau, tuo daugiau komandų tikėtina taps tik mėgėjų klubais ir gal būt tik vienas kitas futbolo klubas bus profesionalus (žr. 13 pav.):

Respondentai, sportuojantys iki 4 kartų per sav. (33 %) teigia, kad daugiausiai susitarimuose sportininkai dalyvauja dėl mažo atlyginimo, o respondentai, sportuojantys 4 ir daugiau k/sav. mano, kad dalyvauti susitarimuose dėl rungtynių skatina noras papildomai užsidirbti (62,9 %) ($df=5$; $p<0,05$).

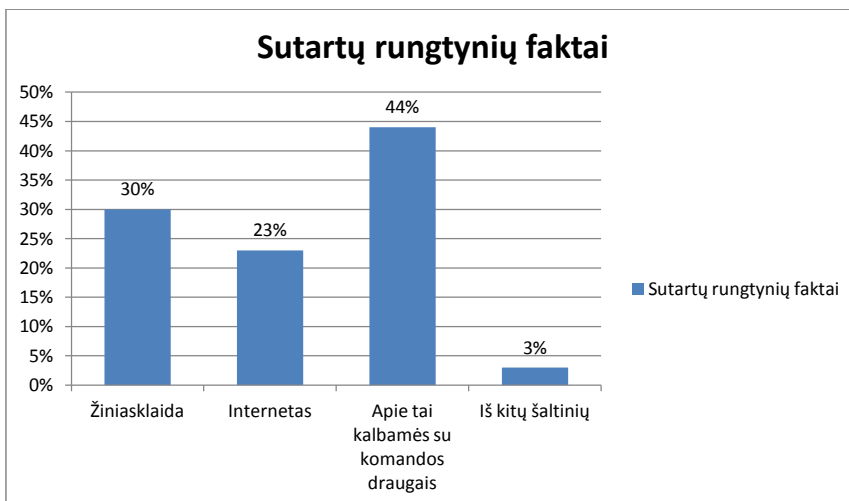
13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal priežastis dalyvauti susitarimuose. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

Respondentų buvo prašoma įvertinti ir atsakyti į pateiktus išvardintus teiginiais. (40 proc.) respondentų atsakė, kad nei sutinka, nei nesutinka, jog žaidėjai nesilaiko kilnaus elgesio taisyklių, bet net (31 proc.) respondentų palaiko tokį žaidėjų elgesį. (31 proc.) teigia, kad žmonės nesupranta kada žaidėjai nusižengia kilnaus elgesio taisyklėms, o (38 proc.) respondentų mano, kad jų darbe yra per mažai galimybių užsidirbti. Net (60 proc.) atsakė, kad nesutinka, kad jų darbe jiems yra gerai mokama. Pagal šiuos atsakymus galima vertinti apskritai Lietuvos čempionatų lygį. Kadangi dauguma sutinka, kad žaidėjai nesilaiko kilnaus elgesio taisyklių bei mano, kad žmonės ne visada geba suprasti kada žaidėjai nusižengia kilnaus elgesio taisyklėms (žr. 14 pav.):

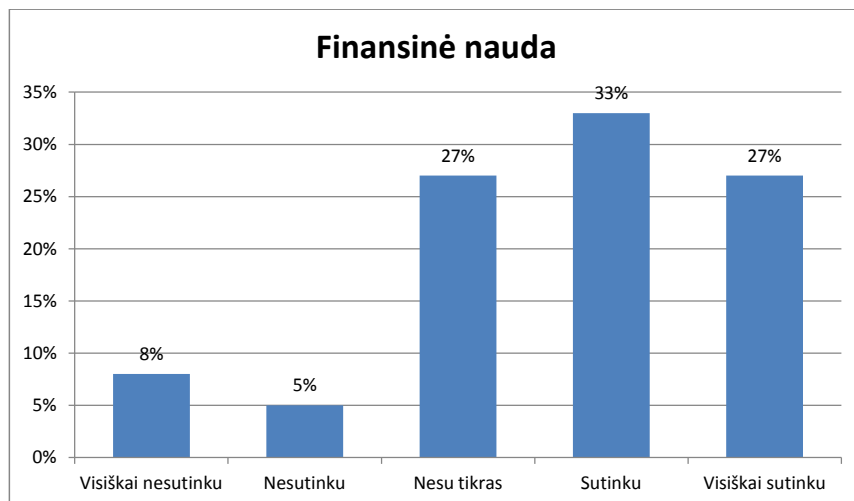
14 pav. Respondentų atsakymai siekiant išsiaiškinti kilnaus elgesio ypatybes. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

Anketinės apklausos metu sužinojome kokiais informaciniais kanalais respondentai sužino apie sutartų rungtynių faktus. Išanalizavęs gautus duomenis galiu teigti, kad informacija sklindanti viešoje erdvėje, t.y. žiniasklaida ir internetas daug prisideda atskleidžiant apie sutartų rungtynių faktus. Tačiau ir patys žaidėjai tarpusavyje (44 proc.) apie tai yra linkę atvirauti. Manytina, kad vien tik kalbos ir toliau liks tik kalbomis, jei teisėsaugai bus surištos rankos. Reikia keisti azartinių lošimų įstatymą bei įvesti slaptus sportininkų pokalbių pasiklausymus, tada būtų įmanoma surinkti daugiau informacijos apie planuojamas sutartas varžybas ir asmenis kurie organizuoja neteisėtą veiką (žr. 15 pav.):

15 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal informacijos gavimą apie sutartų rungtynių faktus. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

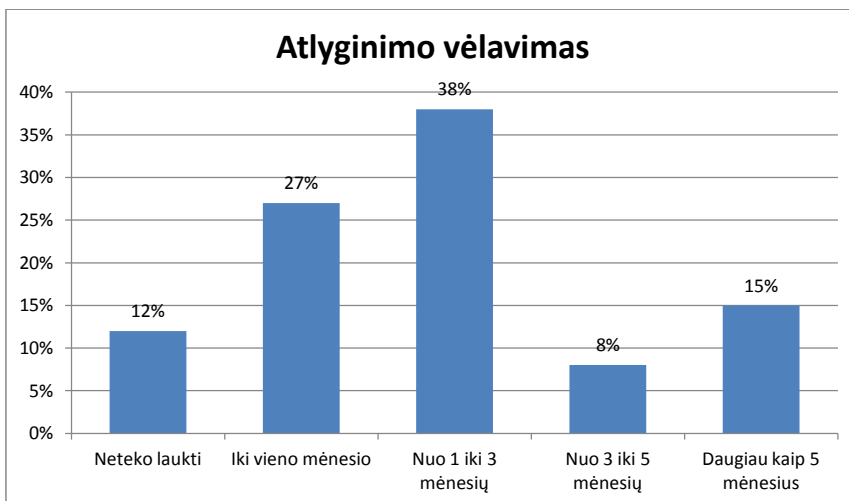
Tyrimo metu buvo siekiama išsiaiškinti respondentų nuomonę ar dalyvavimas sutartose rungtynėse turi didelę finansinę naudą. Daugiau nei pusė respondentų (60 proc.) mano, kad dalyvaujant sutartose rungtynėse galima užsidirbti papildomai. Tai yra bene svarbiausia priežastis dalyvauti sutartose rungtynėse, kadangi ir rizika būti sugautam nėra didelė. Valstybė turėtų labiau bendradarbiauti su trečiosioms šalims, nes būtent Azijos lažybų rinkoje yra statomi didžiausi pinigai už sutartas rungtynes, o faktų apie pastatytas sumas nėra gaunama. Tačiau vėl gi pakeitus azartinių lošimų įstatymą, kuris leistų klausytis žaidėjų pokalbių būtų įmanoma užkirsti kelią sutartoms rungtynėms, situacija galėtų pradėti keistis į gerą (žr. 16 pav.):

16 pav. Respondentų atsakymai siekiant išsiaiškint jų nuomonę dėl finansinės naudos. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

Apklausoje metu nustatyta, kad realiai per pastaruosius metus dauguma žaidėjų (88 proc.) respondentų atsakė teigiamai dėl vėluojančių atlyginimų. (27 proc.) žaidėjų teigia, kad atlyginimas vėluoja 1 mėnesį, (38 proc.) respondentų atsakė, kad atlyginimas vėluoja nuo 1 iki 3 mėnesių. (15 proc.) nurodė, kad atlyginimo nėra gavę daugiau kaip 5 mėnesius. Tai rodo abiejų lygų futbolo klubų nestabilią finansinę padėtį, taip pat patys klubai nėra ilgai egzistuojantys ir dažnai bankrutuoja. Tad žaidėjams lieka bene vienintelis kelias užsidirbti pinigų pragyvenimui nesąžiningai manipuluoti rungtynių rezultatais. Galima teigti, kad ilgai savo atlyginimo laukę žaidėjai, neturi kito varianto kaip tik dalyvauti sutartose varžybose, kad gautų išgyvenimui pajamų (žr. 17 pav.):

Uždirbantiems iki 750 eurų/mėn. respondentams (35,9 %) atlyginimo teko laukti nuo 1 iki 3 mėn., o apklaustiesiems uždirbantiems virš 750 eurų/mėn. (44,6 %) atlyginimo teko laukti iki 1 mėn. ($df=4$; $p<0,05$). Respondentai sportuojantys 4 ir daugiau k/sav. (38,6%), atlyginimo teko laukti nuo 1 iki 3 mėn., o respondentams sportuojantiems iki 4 kartų per sav. (47,1 %) atlyginimo yra tekę laukti daugiau kaip 5 mėn. ($df=4$; $p<0,05$).

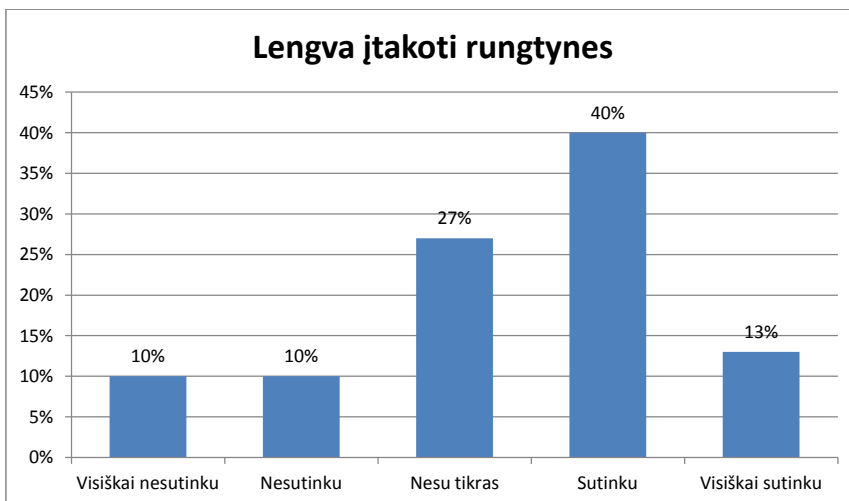

17 pav. Respondentų atsakymai siekiant išsiaiškinti atlyginimo vėlavimo laiką. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

Daugiau nei pusė respondentų atsakė teigiamai, kad jiems yra lengva įtakoti rungtynių eigą. Kadangi dauguma respondentų žino, dėl sutartų rungtynių, patys gauna pasiūlymų jas įtakoti, tai natūralu, kad ir įtaką daryti vienoms ar kitoms rungtynėms nėra sudėtinga. Tuo labiau, kai įtaką daro visa grupė ar net didžioji dalis komandos (žr. 18 pav.):

Uždirbančių iki 750 eurų/mėn. respondentų (36,4 %) ir uždirbančių virš 750 eurų/mėn. apklaustųjų (48,5%) sutinka, kad jiems lengva įtakoti sutartas rungtynes ($df=4$; $p<0,05$).

Respondentai sportuojantys 4 ir daugiau k/sav. (37,2 %) nėra tikri, kad jiems būtų lengva įtakoti rungtynes, o respondentai sportuojantys iki 4 kartų per sav. (57,1 %) sutinka, kad jiems būtų lengva įtakoti varžybų eigą ($df=4$; $p<0,05$).

18 pav. Respondentų atsakymai siekiant išsiaiškinti ar lengva įtakoti futbolo varžybas. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

Respondentams buvo pateiktas klausimų rinkinys siekiant išsiaiškinti ar sporto organizacijose puoselėjamos pasirinktos vertybės ir ar jos realiai egzistuoja. Vertybės yra pamatinis pagrindas sporto organizacijai ir kol sporto organizacijos to nesupras ir nepradės vertybes priimti ir taikyti, tol sportininkai bus linkę nesąžiningai tartis dėl rungtynių baigties. Net 93% visų apklausoje dalyvavusių profesionalių sportininkų atsakė, kad jiems nėra žinoma klubo misija ir vizija. Paklausti ar klubas skelbia viešai vertybes 84% respondentų nežinojo atsakymo į šį klausimą. Buvo pasiteirauta ar klubo lyderiai/vadovai laikosi priimtų vertybių: 91% atsakusių atsakė, kad nežino. 72% atsakė, kad nėra supažindinti su klubo vertybėmis ir profesinio elgesio taisyklėmis. Daugiau nei pusė (65 proc.) futbolininkų atsakė, kad jų klube nėra laikomasi priimtų vertybių ir profesinio elgesio taisyklių. Du trečdaliai (72 proc.) profesionalių sportininkų atsakė, kad nežino ar klubas įpareigoja laikytis priimtų vertybių ir profesinio elgesio taisyklių. Daug informacijos apie klubų veiklos procesą pateikia klausimas, į kurį net 90% futbolininkų atsakė, kad klubai nevykdo politikos, užtikrinančios visų sutarčių, įsipareigojimų sąžiningumo ir kokybės. Galima daryti prielaidą, kad klubai atlidžiai žiūri į pasirašytas sutartis ir jose numatytų sąlygų vykdymą. Tuo tarpu LFF taip pat nesiima jokių veiksmų, kad būtų laikomasi sutarties sąlygų. Galima teigti, kad didžioji dauguma klubų neformuoja žaidėjams nuostatos, kad reikėtų netoleruoti sukčiavimo sporte: 50% apklaustųjų teigimu, jie nežino ar klubas toleruoja ar netoleruoja sukčiavimą sporte. Respondentų (68 proc.) teigimu jų klube nėra užtikrinami veiksmai prieš bet kokią nesąžiningumą. Žaidėjų teigimu net 62% yra girdėję iš kitų žmonių, kad jų kolegos yra dalyvavę

susitarimuose dėl varžybų baigties. Įdomus faktas yra ir tai, kad klubai neregistruoja ir nesvarsto žaidėjų skundų, net 94% atsakė neturintys galimybės klube pateikti skundą. Vertybės klubams nėra svarbu, nes 87% atsakė, kad klubas nepabrėžia, kad už vertybių nesilaikymą sulauks sankcijų. Didžioji dauguma respondentų 79% nežino ar klubai bendradarbiauja tarpusavyje ar su kitomis organizacijomis, svarstant klausimus susijusius su nesąžiningu sportu (žr. 2lent.):

Uždirbantys iki 750 eurų/mėn. respondentai (86,4 %) ir uždirbantys virš 750 eurų/mėn. (98,6 %) teigia, kad jų klubas nevykdo politikos užtikrinančios visų sutarčių ir įsipareigojimų sąžiningumo ir kokybės (df=2; p<0,05). Beveik pusė respondentų, sportuojančių 4 ir daugiau k/sav. (66,5%), ir apklaustieji sportuojantys iki 4 kartų per sav. (71,4 %) teigia, kad klube nėra įgyvendinama strategija užtikrinanti veiksmus prieš bet kokį nesąžiningumą(df=2; p<0,05).

2 lentelė. Respondentų atsakymų į pateiktus teiginius suvestinė

Teiginys	Taip		Ne		Nežinau	
	Respondentų skaičius	Procentinė išraiška	Respondentų skaičius	Procentinė išraiška	Respondentų skaičius	Procentinė išraiška
Ar jums yra žinoma klubo misija ir vizija?	18	7%	240	93%	0	0%
Ar jūsų atstovaujamas klubas viešai skelbia savo vertybes?	13	5%	29	11%	216	84%
Ar lyderiai/vadovai laikosi (rimtai traktuoja) priimtų vertybių?	13	5%	10	4%	235	91%
Ar esate supažindintas su klubo vertybėmis ir profesinio elgesio taisyklėmis?	36	14%	186	72%	36	14%
Ar realiai klube laikomasi priimtų vertybių ir profesinio elgesio taisyklių?	75	29%	168	65%	15	6%

2 lentelės tęsinys kitame puslapyje

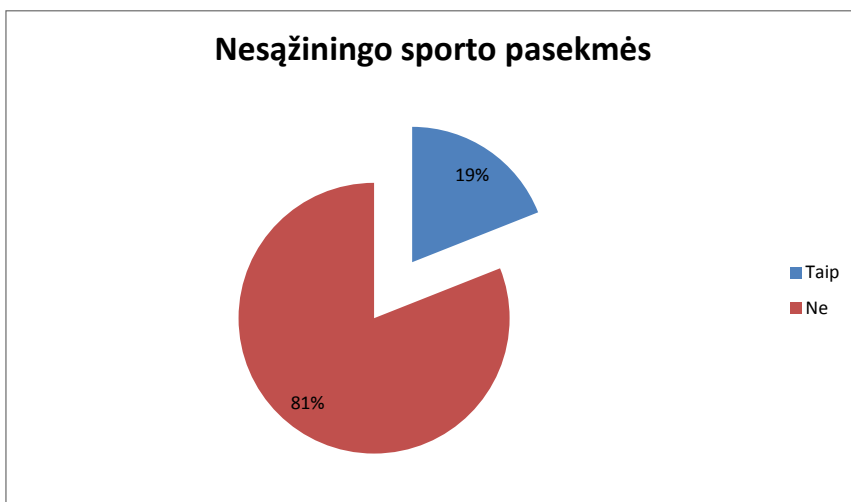
Ar klubas įpareigoja jus laikytis priimtų vertybių ir profesinio elgesio taisyklių?	26	10%	46	18%	186	72%
Ar klubas vykdo politiką, užtikrinančią visų sutarčių, įsipareigojimų sąžiningumą ir kokybę?	15	6%	232	90%	11	4%
Ar klubas formuoja nuostatas, kad reikia netoleruoti sukčiavimo sporte?	75	29%	54	21%	129	50%
Ar klube įgyvendinama strategija, užtikrinanti veiksmus prieš bet kokį nesąžiningumą?	24	9%	175	68%	59	23%
Ar jums teko girdėti, kad susitarimuose dėl rungtynių eigos arba baigties yra dalyvavę jūsų kolegos?	159	62%	65	25%	34	13%
Ar klubas registruoja ir svarsto savo komandos žaidėjų pateiktus skundus?	8	3%	243	94%	7	3%
Ar klubas aiškiai pabrėžia, kad už klubo vertybių nesilaikymą sulauksite sankcijų?	13	5%	224	87%	21	8%
Ar klubas bendradarbiauja su kitais klubais ar organizacijomis, svarstant klausimus, susijusius su nesąžiningu sportu?	31	12%	23	9%	204	79%

Šaltinis: Respondentų atsakymai. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti ar respondentai žino apie pasekmes, kurios jų laukia jeigu bus įrodyta, kad jie nesąžiningai manipuliavo varžybų baigtimi. Gauti tyrimo rezultatai parodė, kad Lietuvos futbolo klubai nėra suinteresuoti švietimu bei informacijos teikimu savo žaidėjams. Tai sėja abejingumą ir sudaro kontrolės stokos įspūdį. Visų pirma, klubų administracija turėtų būti suinteresuota naikinti plintantį reiškinį, antra – rodyti teigiamą pavyzdį jaunimui (žr. 19 pav.):

Tyrimo dalyviai (75,5 %) uždirbantys iki 750 eurų/mėn. ir uždirbantys virš 750 eurų/mėn. (94,6 %) teigia, kad klubas jų neinformuoja apie nesąžiningo sporto pasekmes ($df=1$; $p<0,05$).

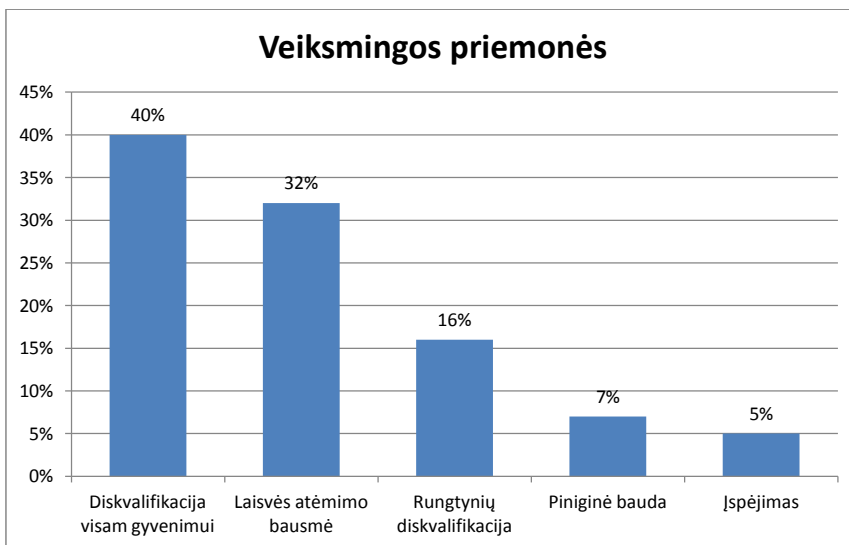
Respondentai, sportuojantys 4 ir daugiau k/sav. (77,1%), ir sportuojantys iki 4 kartų per sav. (91,4 %) teigia, kad klubas jų neinformuoja apie nesąžiningo žaidimo pasekmes(df=1; p<0,05).

19 pav. Respondentų atsakymai siekiant išsiaiškinti ar žino kokios pasekmės gresia dėl nesąžiningo žaidimo. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

Dauguma respondentų (72 proc.) pasisako už pačias griežčiausias priemones, diskvalifikavimą visam gyvenimui arba laisvės atėmimo bausmę, nesąžiningiems sportininkams. Tačiau verta pastebėti, kad teisinė bazė Lietuvoje tam dar nėra paruošta. Taigi klubai tik šalinami iš šalies čempionato, tačiau atsakingi asmenys ir toliau veikia tik jau kitose komandose (žr. 20 pav.):

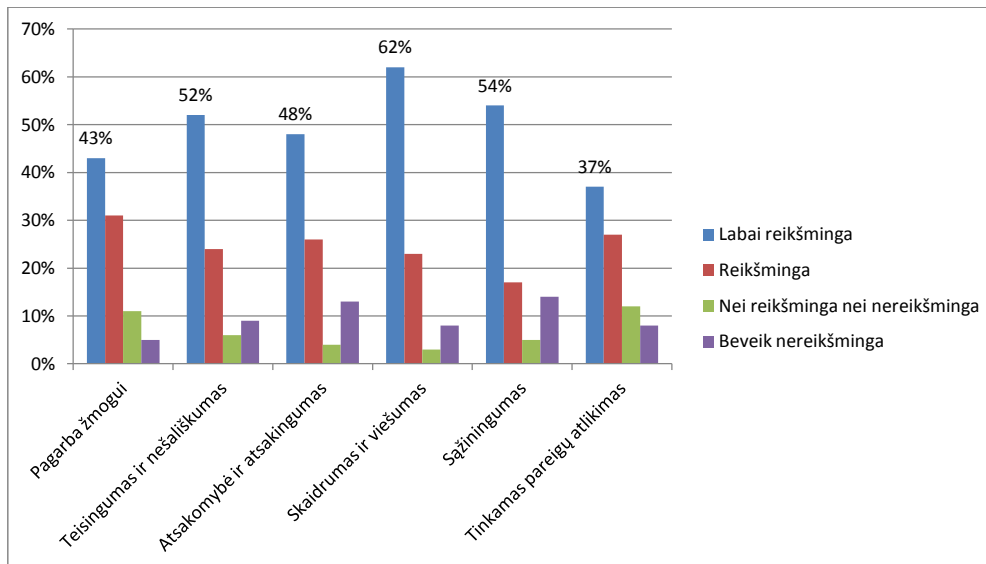
Tiek respondentai (36,7 %) sportuojantys 4 ir daugiau k/sav., tiek apklaustieji (48,6 %) sportuojantys iki 4 k/sav., pasisako, kad veiksmingiausia priemonė prieš nesąžiningus susitarimus sporte yra diskvalifikacija visam gyvenimui(df=4; p<0,05).

20 pav. Respondentų atsakymai siekiant išsiaiškinti veiksmingiausias priemones kovoje prieš nesąžiningus sportininkus. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

Tyrimo pabaigoje siekėme išsiaiškinti sportininkams reikšmingiausias vertybes. Respondentų yra labai reikšmingas skaidrumas ir viešumas (62 proc.), sąžiningumas(54 proc.), teisingumas ir nešališkumas(52 proc.),atsakomybė ir atsakingumas (48 proc.) (žr. 21 pav.):

Uždirbantys iki 750 eurų/mėn. respondentų (51,6 %) labai reikšminga vertybė yra teisingumas ir nešališkumas, respondentai uždirbantys virš 750 eurų/mėn. (67,6 %) reikšmingiausia vertybe lauko sąžiningumą ($df=4$; $p<0,05$).

21 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal reikšmingiausias vertybes. Sudaryta darbo autoriaus pagal surinktus duomenis

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvoje manipuliacijos futbolo varžybų rezultato nenusipėjamumu yra pakankamai didelė problema. Didžiąją dalį respondentų yra bandoma įvairiais būdais įtraukti į manipuliacijų tinklą. Labiausiai pažeidžiami yra futbolininkai uždirbantys iki 750 eurų/mėn. ir kurie sportuoja iki 4 k/sav. Lietuvos futbolo klubuose nepakankamai dėmesio skiriama viešai skelbiamoms vertybėms. Klubai iš esmės nevykdo jokios sumažinančios riziką politikos, kad jų komandos žaidėjai nedalyvautų nesąžininguose susitarimuose.

IŠVADOS

1. Mokslininkai pateikia įvairias vertybių sampratas. Šiuolaikinėms organizacijoms neužtenka tiksliai deklaratyvių nuostatų, būtina viešai skelbti organizacijos viziją, misiją, vertybes. Vertybių sistemos diegimui tikslinga panaudoti naujas vadybos mokslo paradigmas, integralumo modelius, kurti etikos kodeksus siekiant mažinti atotrūkį tarp skelbiamų vertybių ir faktų, deklaruojamų įstatymų, normų, principų ir realios institucinės padėties. Siekiant kryptingai valdyti pokyčius normatyvinės nuostatos ir skelbiamos organizacijų vertybės turėtų būti integruojamos į praktinės veiklos procesus.
2. Manipuliacijomis sporte apibūdinami kaip nesąžiningi susitarimai dėl sporto varžybų eigos ar rezultatų dar vadinami korupcija sporte, ar sukčiavimu sporte, kai varžomasi iš dalies ar visiškai susitarus dėl sporto varžybų eigos ar baigties – rezultato, pažeidžiant varžybų taisykles ir dažnai teisę. Manipuliacijos sporto varžybomis prilygsta kriminalizuotoms nusikalstamoms veikoms.
3. Nesąžiningų susitarimų situaciją Lietuvos futbole sportininkai vertina skirtingai priklausomai nuo uždirbamų pajamų ir sportavimo dažnumo:
 - a. Nesportiškas elgesys būdingas abiejų lygų žaidėjams nepriklausomai nuo gaunamų pajamų.
 - b. Dauguma žaidėjų pritarė, kad susitarimai dėl rungtynių baigties Lietuvoje yra paplitę.
 - c. Lietuvoje susitarimai dėl rungtynių eigos/baigties yra problema - tai įvardina maždaug pusė skirtingas pajamas gaunančių respondentų ir pripažįsta beveik du kart daugiau sportuojančių (4 ir daugiau k/sav.) futbolininkų.
 - d. Maždaug pusės virš 750 eurų/mėn. uždirbančių respondentų teigimu, jie *kartais* gauna pasiūlymus dalyvauti sutartose rungtynėse ir dažniausiai lažintis skatina komandos draugai, treneriai, lažybų agentūros, rėmėjai, draugai.
 - e. Trečdalis respondentų atstovaujančių skirtingas pajamų grupes daugiausiai susitarimuose sportininkai dalyvauja dėl noro papildomai užsidirbti. Pagrindinė priežastis dalyvauti susitarimuose dėl rungtynių skatina mažas atlyginimas - teigia sportuojantys 4 ir daugiau k/sav. (24 %).
 - f. Gaunamų pajamų aspektu respondentų nuomonės skiriasi dėl galimybės gerai užsidirbti iš sutartų rungtynių. Respondentai uždirbantys iki 750 eurų/mėn. (33,7 %) sutinka, o uždirbantys virš 750 eurų/mėn. (33,8 %) nėra tikri ar galima gerai užsidirbti, tačiau maždaug pusė apklaustųjų sutinka, kad jiems lengva įtakoti sutartas rungtynes.

- g. Trečdaliui respondentų gaunančių mažesnes pajamas ir sportuojantiems 4 ir daugiau k/sav. atlyginimo teko laukti nuo 1 iki 3 mėn. Maždaug pusei apklaustųjų uždirbantiems virš 750 eurų/mėn. atlyginimo teko laukti iki 1 mėn.
4. Sportininkų nuostatos dėl sporto organizacijų vertybių vadybos priklauso nuo uždirbamų pajamų ir sportavimo dažnumo:
- a. Beveik pusė didesnes pajamas gaunantys respondentai pasisako už diskvalifikaciją visam gyvenimui kaip veiksmingiausią priemonę prieš nesąžiningus susitarimus sporte.
 - b. Didžiosios dalies respondentų teigimu jų klubas nevykdo politikos užtikrinančios visų sutarčių ir įsipareigojimų sąžiningumo ir kokybės.
 - c. Beveik pusė respondentų, sportuojančių 4 ir daugiau k/sav. ir penktadalis sportuojančių iki 4 kartų per sav. teigia, kad klube nėra įgyvendinama strategija užtikrinanti veiksmus prieš bet kokį nesąžiningumą.
 - d. Klubas neinformuoja sportininkų apie nesąžiningo žaidimo pasekmes, taip teigia du trečdaliai respondentų gaunančių mažesnes ir didžioji dauguma didesnes pajamas. Šį faktą patvirtino ir daugiau nei pusė respondentų sportuojančių 4 ir daugiau k/sav.
5. Sportininkams yra labai reikšmingos šios vertybės: skaidrumas ir viršumas, sąžiningumas, teisingumas ir nešališkumas.

REKOMENDACIJOS

1. Vykdyti mokymus/kursus organizacijų vadovams/vadybininkams, nuolat tobulinant savo žinias apie integralumo diegimą organizacijose.
2. Organizuoti seminarus ar mokymus klubams, šviesti žaidėjus apie nesąžiningo sporto pasekmes. Šviečiamosiomis priemonėmis siekti, kad visuomenė netoleruotų sukčiavimo sporte.
3. Kelti trenerių kvalifikaciją, siekti, kad treneriai visiems rodytų pavyzdį, ugdytų nuo mažumės jaunų žmonių vertybes į sąžiningą sportą ir garbingos kovos suvokimą.
4. Visuomenės ir sportininkų švietimas. Šiomis priemonėmis siekti mažinti visuomenės toleranciją nesąžiningiems susitarimams sporte, ugdyti nuostatą žaidėjų manipuliuojančių varžybų nenuspėjamumu, kad sukčiauti yra ne tik neverta, bet ir negarbinga.
5. Rekomenduojama nuolat tobulinti ir kelti trenerių kvalifikaciją, kad nuolatos būtų ugdomi jų varžybiniai įgūdžiai ir didėtų motyvacija.
6. Sporto klubams rekomenduotina priimti sportininkų elgesio kodeksus, ir juos viešai skelbti.
7. Gerinti sportininkų socialines garantijas, siekiant prielaidos, kad sportininkai sieks pragyventi iš savo veiklos nesukčiaujant. Sportininkams reikalauti su jais pasirašyti sportinės veiklos sutartis. Sportinės veiklos sutartis daryti viešai prieinamas, su paaiškinimais ir patarimais, kokia turėtų būti tinkama sutartis, kad sportininko neapgautų jo atstovaujamas klubas.
8. Tobulinti sporto teisės aktus. Rekomenduotina Lietuvoje įsteigti karštąją liniją. Karštosios linijos funkcija – analizuoti gaunamas skundus ir tirti atvejus keliančius rungtynių nesąžiningumo, bei imtis atitinkamų priemonių siekiant išvengti manipuliacijų varžybų rezultatais.
9. Bendradarbiauti su trečiosiomis pasaulio šalimis, dėl jose atliekamų statymų didžiulėmis pinigų sumomis.

LITERATŪRA

1. Armanavičiūtė V., Martišauskienė, E. Vertybės: švietimo strategijos ir realybė // *Pedagogika: mokslo darbai*, 2009, nr. 95, p. 28 – 35. Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2009~1367169312669/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>, [žiūrėta 2016 04 03]
2. Barak A. Teisėjo vaidmuo demokratinėje valstybėje // *Konstitucinė jurisprudencija*. – Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo biuletenis, 2006, Nr. 1, p. 292
3. Bikelis S. *Baudžiamosios politikos tendencijos Europoje. Baudžiamoji politika Lietuvoje: tendencijos ir lyginamieji aspektai.* – Vilnius: Teisės institutas, 2012
4. Bistrickaitė R. Manipuliacijos sporto varžybomis – iššūkiai Lietuvai ir tarptautiniai bendruomeniniai // *Sporto mokslas*. – Vilnius: Lietuvos sporto informacijos centras, 2015, Nr. 2(80), p. 67 – 76
5. Bryane M. Issues in Anti – Corruption law: Drafting Implementation Regulations for Anti – Corruption Conventions in Central Europe and the Former Soviet Union // *Journal of Legislation*, 2010, Vol. 36, p. 272–296
6. Cruz J. et al. Prevalent values in young Spanish soccer players // *International review of the sociology of sport*. – Barcelona, 1995, Nr. 30 (3/4), p. 353 – 368
7. Gumbis J., Karnickas L. Sports Betting in Lithuania // *International Sports Law Journal*, 2009, 3/4, p. 122–123.
8. Halstead M., Taylor M. Learning and Teaching about Values: a review of recent search // *Cambridge Journal of Education*. Cambridge, 2000, vol. 30, no 2, p. 24 – 39. Prieiga per internetą: URL: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/713657146>, [žiūrėta 2016 04 22]
9. Hill D. *The Fix. Soccer and Organized Crime*. – Kanada: 2008
10. Įkliuvo: į Lietuvą atskubėjęs UEFA pareigūnas šukuoja „Bangą“ // *Delfi*. Prieiga per internetą: <http://www.delfi.lt/sportas/futbolas/ikliuvo-i-lietuva-atskubebes-uefa-pareigunas-sukuoja-banga.d?id=65073627>, [žiūrėta 2016 m. kovo 7 d.].
11. Jeurissen R. *Ethics&Business*. – Van Gorcum: Netherlands, 2007
12. Kaptein S.P. *Integriteitsmanagement – Het organiseren van een balans tussen conflicterende belangen* // Erasmus University. – Rotterdam, 1999. Nr.53 (2), p. 21-35

Komentaras [v1]: Kažkas negerai

13. Keinys S. *Lietuvių kalbos žodynas*. – Vilnius, 2012
14. Kuzmickas B. *Laimė, asmenybė, vertybės*. - Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2001
15. Lietuvos Respublikos kūno kultūros ir sporto įstatymas 3str. 5 dalis // Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.791BF9249C9C>, [žiūrėta 2016 11 02]
16. Lietuvos futbolo federacijos drausmės kodekso 44 straipsnis // Prieiga per internetą: [http://ff.lt/files/documents/48/2016-01-12_lff_drausmes_kodeksas%20\(2\).pdf](http://ff.lt/files/documents/48/2016-01-12_lff_drausmes_kodeksas%20(2).pdf), [žiūrėta 2016 11 02]
17. Monkevičienė Z., Liugailaitė - Radzvičienė L. Organizacijos strategijos ir vertybių sąsaja // *Ekonomika ir vadyba*. – Kaunas, 2009, nr. 14, p. 316 – 320. Prieiga per internetą: URL: <http://www.ecoman.ktu.lt/index.php/Ekv/article/viewFile/9321/4713>, [žiūrėta 2016 02 11]
18. Navickas J. *Vertybė ir dorovė*. – Roma, 1988
19. Ostasevičienė V. *Neįgalių paauglių dorinių vertybių, dorybių raiškos pokyčiai dėl taikomojo fizinio ugdymo*: daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai, edukologija (07 S). – Kaunas, 2002
20. Paine L. S. Managing for organization alintegrity // - Harvard Business Review, - Harvard, 1994, March – April, p. 106–117
21. Palidauskaitė J. Korupcijos ir atsakomybės problema viešojo administravimo sistemoje // *Viešoji politika ir administravimas*. – Kaunas: Technologija, 2005, Nr. 13, p. 25 - 38
22. Pruskus V., *Vertybės rinkoje: sąveika ir pasirinkimas*. - Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 2005
23. Stoškus K. *Žmogaus savikūra*. - Vilnius: Lietuvos etinės kultūros draugija, 1992
24. Šukys S. *Sportinė veikla kaip paauglių vertybinių orientacijų, asmenybės savybių ir socialinio elgesio formavimosi veiksnys*: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07S). - Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija, 2001
25. Šukys S. *Socialiniai, moraliniai sporto sociologijos aspektai*. - Kaunas: Mokomoji priemonė-LKKA, 2002
26. Šukys S., et al. Lietuvos kūno kultūros akademijos studentų nuostatų į dorovines vertybes sporte ypatumai // *Sporto mokslas*. – Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija, 2007, Nr. 2 (48), p. 21-27
27. Švedas G. *Baudžiamosios politikos pagrindai ir tendencijos Lietuvos Respublikoje*. - Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2006

28. Tilindienė I. *Sportinė veikla kaip paauglio santykio su savimi formavimosi sąlyga*: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07S). – Kaunas: Lietuvos kūno kultūros akademija, 2000
29. Top 10 pačios gėdingiausios Lietuvos sporto istorijos 2015 metais // Alfa. Prieiga per internetą: <http://www.alfa.lt/straipsnis/49958554/top-10-pacios-gedingiausios-lietuvos-sporto-istorijos-2015-metais?p=4>, [žiūrėta 2016 05 03]
30. Transparency International Lietuvos skyrius. Tyrimas, „Nesąžiningi susitarimai sporte“. Prieiga per internetą: http://transparency.lt/media/filer_public/2014/01/22/sportininku_apklausa_rezultatai_2014_1.pdf, [žiūrėta 2016 m. rugpjūčio 10 d.].
31. Vasiljeviėnė N. *Imonių etika verslo praktikoje*. – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2002
32. Vasiljeviėnė N. *Verslo etika ir elgesio kodeksai*. – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2003
33. Vasiljeviėnė N. *Organizacijų etika: Institucinės etikos vadybos sistemos*. – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2006
34. Vasiljeviėnė N. Integralumo vadyba akademinėje sferoje: inovatyvių vadybos priemonių taikymas siekiant įgyvendinti lyčių lygybės politiką moksle // Mykolo Romerio universitetas, – Vilnius: socialinių tyrimų centras, 2013, Nr. 11, p. 17 – 27
35. Vveinhardt J. Vertybinė individo, organizacijos ir visuomenės triada: kongruencijos paieškos organizacijoje // *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. – Šiauliai: Šiaulių universitetas, 2007, Nr. 2(9), p. 332-338
36. Vveinhardt J., Nikaitė I. Vertybių, kaip organizacijos kultūros elemento, poveikis viešbučių darbo veiksmingumui // *Jaunųjų mokslininkų darbai*, 2008, nr. 1 (17), p. 176 – 186. – Prieiga per internetą: <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2008~1367164632639/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>, [žiūrėta 2016 0212]
37. Zaksaitė S. Sukčiavimo sporto šakoje samprata ir kriminalizavimo ypatybės // Teisė. - LDB Duomenų bazė „Lituanistika“, 2011, nr. 79, p. 157 – 171
38. Zaksaitė S. Sukčiavimo sporto srityje paplitimas ir prevencijos problemos: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, teisė (01 S). – Vilnius: Vilniaus universitetas, 2012
39. Zaksaitė S. *Apgaulė sporto srityje: Teisinis ir Kriminologinis požiūris*. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2015

ANOTACIJA

Grigaitis E. *Vertybių vadyba ir nesąžiningi susitarimai sporte* / Sporto industrijų vadybos magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. dr. V. Čingienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2016

Magistro baigiamojo darbo tikslas ištirti nesąžiningų susitarimų Lietuvoje paplitimą ir priežastis, sportininkų požiūrį į juos, siekiant įvertinti vertybių vadybos svarbą Lietuvos sporto organizacijose/klubuose siekta pateikti gaires, kuriomis būtų galima kovoti prieš nesąžiningus susitarimus Lietuvoje. Pirmoje teorinėje darbo dalyje analizuojama vertybių samprata, raiška ir klasifikacija, integralumo principai. Antroje teorinėje darbo dalyje analizuojama nesąžiningo sporto pasekmės, manipuliacijų sporte samprata, rizika. Trečioje dalyje yra pateikiama tyrimo metodologija, dalyviai, tyrimo organizavimas, charakteristika. Ketvirtoje magistro darbo dalyje yra pateikiama tyrimo rezultatai ir jo aptarimas, toliau pateikiamos išvados ir rekomendacijos, ką reikia daryti, kad nesąžiningų susitarimų sporte būtų žymiai mažiau nei yra dabar.

Pagrindiniai žodžiai: vertybių vadyba, integralumas, manipuliacijos sporte, nesąžiningi susitarimai.

Grigaitis E. *Values Management and dishonest agreements in sport*/The management of sports industries master thesis. Supervisor prof. dr. V. Čingienė. – Vilnius: University of Mykolas Romeris, Faculty of Economics and Finance Management, 2016.

ANNOTATION

The Master thesis aim is to investigate the prevalence and causes of dishonest arrangements in Lithuania and athletes approach to them, in order to assess the importance of the values in the Management of the Lithuanian sports organizations/clubs to provide guidance, which can fight against dishonest arrangements in Lithuania. In the first theoretical part of the thesis analyzes the values of the concept, definition and classification of the principles of integrity. In the second theoretical part of the thesis analyzes dishonest sport consequences, manipulation in sports concept, risk. The third part of the thesis contains of the research methodology, participants, organization of the research, characteristics. In the fourth part of the master thesis are presented the results of the study and its discussion, the following conclusions and recommendations on what needs to be done, that would be dishonest agreements in sport significantly less than it is now.

Keywords: values management, integrity, manipulation in sports, dishonest agreements.

Grigaitis E. *Vertybių vadyba ir nesąžiningi susitarimai sporte* / Sporto industrijų vadybos magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. dr. V. Čingienė. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas, 2016

SANTRAUKA

Sporto industrijų vadybos magistro baigiamojo darbo tema aktuali Lietuvos futbolo klubams, rėmėjams, vadovams, savininkams, dalininkams, treneriams bei žaidėjams. Daugelis mokslininkų, nagrinėjančių vertybių vadybos teoriją pastebi, kad vertybių diegimas sporto klubuose ar organizacijose yra pagrindinis veiksnys galintis Lietuvos futbolą pakeisti į teigiamą pusę. Pati vertybių vadybos sąvoka yra sunkiai apibrėžiama, neapčiuopiama, tad dėl to buvo iškelta pagrindinė tyrimo problema - Kaip sporto organizacijos vertybių sistema turi įtakos jų apsisprendimui dalyvauti nesąžininguose susitarimuose? Šio tyrimo objektas Lietuvos futbolo federacijos A lygos ir I lygos profesionalūs sportininkai (futbolininkai). Tyrimo tikslas - ištirti nesąžiningų susitarimų Lietuvos futbole paplitimą sporto organizacijų vertybių vadybos kontekste. Taip pat buvo iškelti ir tyrimo uždaviniai: pateikti vertybių sampratą ir vadybos sistemos raišką sportinės veiklos kontekste, apibūdinti manipuliacijų sporte sampratą ir galimas rizikas, išanalizuoti nesąžiningų susitarimų Lietuvos futbolo vertinimą sportininkų požiūriu, atskleisti sportininkų nuostatas dėl sporto organizacijos vertybių vadybos. Tyrimo metodika: mokslinės literatūros analizės metodas, aprašomasis metodas, anketinė apklausa, interviu, duomenų apdorojimo statistiniai metodai, atliktas klausimyno validumo patikrinimas analizuoti naudotas chi-kvadrato kriterijus, apibendrinamasis metodas.

Magistro baigiamojo darbo pabaigoje pateikiamos išvados bei siūlymai dėl kaip galima kovoti prieš manipuliacijas sporte.

Grigaitis E. *Values Management and dishonest agreements in sport*/The Management of sports industrines master thesis. Supervisor prof. dr. V. Čingienė. – Vilnius: University of Mykolas Romeris, Department of Economics and Finance Management, 2016.

SUMMARY

The Management of sports industrines master thesis theme is important to Lithuanian football clubs, sponsors, managers, owners, partners, coaches and players. Many scientists dealing with the Management of values the theory notes that the installation of the values of sports clubs or organizations is a key factor in which Lithuanian football change in a positive direction. The value management concept is difficult to define, intangible, so this has brought a major research problem – How a sports organization's value system has an impact on their decision to participate in dishonest arrangements? This study object is Lithuanian football federation A league and I league professional athletes (football players). The study aim is to investigate dishonest agreements Lithuanian football prevalence of sports organizations in the context of value management. The main tasks of the study are: to present the concept of values and management system, the expression of sporting activities in the context of describing the manipulation of the concept of sport and the possible risks, to analyze the dishonest agreements Lithuanian football in terms of assessment of athletes, athletes disclose provisions for sports organizations value management. The methodology of master thesis: analysis of scientific literature, descriptive method, questionnaire, interview, data processing and statistical methods, carried out a questionnaire validity check analysis used the chi-square test, summary method.

At the end of the master thesis conclusions and suggestions on how to fight against the manipulation of sport were presented.

PRIEDAI

PIRIEDAS Nr. 1

Anketa žaidėjams

Gerbiamas (-a) respondente, Mykolo Romerio universiteto Sporto industrijų vadybos magistro studijų studentas (Evaldas Grigaitis) atlieka tyrimą, siekiant išsiaiškinti profesionalių sportininkų požiūrį į nesažiningą sportą.

Prašyčiau atidžiai perskaityti kiekvieną teiginį, ir pasirinktą atsakymo variantą pažymėti

X. Anketa anoniminė, todėl tikiuosi atsakymų, kurie užtikrintų objektyvius ir patikimus tyrimo rezultatus. Dėkoju, kad sutikote dalyvauti tyrime, nes Jūsų nuomonė itin svarbi.

1. Jūsų amžius:

- a) 16 - 20 m.
- b) 21 - 26 m.
- c) 26 - 30 m.
- d) 31 - 35 m.
- e) 36 ir daugiau.

2. Vidutinės jūsų pajamos per mėnesį:

- a) Iki 300 eur.
- b) 301 – 500 eur.
- c) 501 – 750 eur.
- d) 751 – 1000 eur.
- e) 1001 – 1500 eur.
- f) Virš 1500 eur.

3. Jūsų išsimokslinimas:

- a) Vidurinis, specialusis;
- b) Aukštasis universitetinis;
- c) Aukštasis neuniversitetinis;
- d) Nebaigtas vidurinis;

4. Kaip aktyviai šiuo metu sportuojate?

- a) Aktyviai sportuoju 4 ir daugiau kartus per savaitę;

b) Aktyviai sportuoju iki 4 kartų per savaitę;

5. Kaip dažnai esate susidūręs su nesportišku elgesiu (vaidinimu) rungtynių metu?

- a) Dažnai;
- b) Kartais;
- c) Nesusidūręs;

6. Ar sutinkate, kad yra paplitę susitarimai dėl rungtynių eigos arba baigties Lietuvoje?

☐ Visiškai nesutinku	☐ Nesutinku	☐ Nesu tikras	☐ Sutinku	☐ Visiškai sutinku
---	------------------------------------	--------------------------------------	----------------------------------	---

7. Ar sutinkate, kad susitarimai dėl rungtynių eigos arba baigties Lietuvoje yra problema?

☐ Visiškai nesutinku	☐ Nesutinku	☐ Nesu tikras	☐ Sutinku	☐ Visiškai sutinku
---	------------------------------------	--------------------------------------	----------------------------------	---

8. Ar esate gavęs pasiūlymų dalyvauti sutartose rungtynėse?

Dažnai	Kartais	Labai retai	Niekada
☐	☐	☐	☐

9. Ar kas nors Jus skatino lažintis iš komandos rungtynių?

	Visada	Kartais	Labai retai	Niekada
Komandos draugai	☐	☐	☐	☐
Treneriai	☐	☐	☐	☐
Lažybos agentūros	☐	☐	☐	☐
Rėmėjai	☐	☐	☐	☐
Medicinos darbuotojai	☐	☐	☐	☐
Draugai	☐	☐	☐	☐
Teisėjai	☐	☐	☐	☐
Kiti asmenys (įrašykite)	☐	☐	☐	☐

10. Kodėl, jūsų nuomone, sportininkai dalyvauja susitarimuose dėl rungtynių eigos ar baigties?

- a) Noras užsidirbti papildomai;
- b) Mažas atlyginimas;
- c) Laiku neišmokamas atlyginimas;

- d) Prasta finansinė padėtis;
- e) Vieta turnyrinėje lentelėje;
- f) Kita (įrašykite).....

11. Įvertinkite kiekvieną pateiktą teiginį:

	Visiškai nesutinku	Nesutinku	Nei sutinku nei nesutinku	Sutinku	Visiškai sutinku
Normalu, jog žaidėjai nesilaiko kilnaus elgesio taisyklių.	☐	☐	☐	☐	☐
Žmonės palaiko tokį žaidėjų elgesį.	☐	☐	☐	☐	☐
Žmonės nesupranta kada žaidėjai nusižengia kilnaus elgesio taisyklėms.	☐	☐	☐	☐	☐
Mano darbe yra per mažai galimybių užsidirbti.	☐	☐	☐	☐	☐
Man gerai moka už dirbamą darbą.	☐	☐	☐	☐	☐

12. Kaip sužinote apie sutartų rungtynių faktus?

- a) Žiniasklaida (spauda, televizija);
- b) Internetas;
- c) Apie tai kalbamės su komandos draugais;
- d) Iš kitų šaltinių (įrašykite).....

13. Ar dalyvaujat sutartose rungtynėse galima gerai užsidirbti?

☐ Visiškai nesutinku	☐ Nesutinku	☐ Nesu tikras	☐ Sutinku	☐ Visiškai sutinku
---	------------------------------------	--------------------------------------	----------------------------------	---

14. Ar per pastaruosius metus buvo atvejų, kuomet teko laukti atlyginimo?

- a) Neteko laukti;
- b) Iki vieno mėnesio;
- c) Nuo 1 iki 3 mėnesių;
- d) Nuo 3 iki 5 mėnesių;
- e) Daugiau kaip 5 mėnesius;

15. Ar sutinkate, kad jums lengva įtakoti sutartas rungtynes?

☐ Visiškai nesutinku	☐ Nesutinku	☐ Nesu tikras	☐ Sutinku	☐ Visiškai sutinku
---	------------------------------------	--------------------------------------	----------------------------------	---

16. Atsakykite į kiekvieną pateiktą teiginį.

16	Ar jums yra žinoma klubo misija ir vizija?	Taip	Ne	Nežinau
17	Ar jūsų atstovaujamas klubas viešai skelbia savo vertybes?	Taip	Ne	Nežinau
18	Ar lyderiai/vadovai laikosi (rimtai traktuoja) priimtų vertybių?	Taip	Ne	Nežinau
19	Ar esate supažindintas su klubo vertybėmis ir profesinio elgesio taisyklėmis?	Taip	Ne	Nežinau
20	Ar realiai klube laikomasi priimtų vertybių ir profesinio elgesio taisyklių?	Taip	Ne	Nežinau
21	Ar klubas įpareigoja jus laikytis priimtų vertybių ir profesinio elgesio taisyklių?	Taip	Ne	Nežinau
22	Ar klubas vykdo politiką, užtikrinančią visų sutarčių, įsipareigojimų sąžiningumą ir kokybę?	Taip	Ne	Nežinau
23	Ar klubas formuoja nuostatas, kad reikia netoleruoti sukčiavimo sporte?	Taip	Ne	Nežinau
24	Ar klube įgyvendinama strategija, užtikrinanti veiksmus prieš bet kokį nesąžiningumą?	Taip	Ne	Nežinau
25	Ar jums teko girdėti, kad susitarimuose dėl rungtynių eigos arba baigties yra dalyvavę jūsų kolegos?	Taip	Ne	Nežinau
26	Ar klubas registruoja ir svarsto savo komandos žaidėjų pateiktus skundus?	Taip	Ne	Nežinau
27	Ar klubas aiškiai pabrėžia, kad už klubo vertybių nesilaikymą sulauksite sankcijų?	Taip	Ne	Nežinau
28	Ar klubas bendradarbiauja su kitais klubais ar organizacijomis, svarstant klausimus, susijusius su nesąžiningu sportu?	Taip	Ne	Nežinau

29. Ar klubas informuoja jus apie nesąžiningo sporto pasekmes?

- a) Taip;
- b) Ne;

30. Kokios priemonės dėl nesąžiningų susitarimų būtų veiksmingos sportininkams?

- a) Įspėjimas;
- b) Rungtynių diskvalifikacija;
- c) Piniginė bauda;
- d) Diskvalifikacija visam gyvenimui;
- e) Laisvės atėmimo bausmė;

31. Kaip, jūsų nuomone, yra reikšmingos šios vertybės?

	Labai reikšminga	Reikšminga	Nei reikšminga nei nereikšminga	Beveik nereikšminga	Visiškai nereikšminga
Pagarba žmogui	☐	☐	☐	☐	☐
Teisingumas ir nešališkumas	☐	☐	☐	☐	☐
Atsakomybė ir atsakingumas	☐	☐	☐	☐	☐
Skaidrumas ir viešumas	☐	☐	☐	☐	☐
Sąžiningumas	☐	☐	☐	☐	☐
Tinkamas pareigų atlikimas	☐	☐	☐	☐	☐